

ENOT DIAŠKI LIST

LETNIK 17 · LJUBLJANA · 1929-30

ZADNJA URA PRED BOŽIČEM

Ing. Pengov

DECEMBER 1929

ŠTEVILKA 4

VSEBINA

Članki: Z. Grey, Mož gozda. Povest. S sliko. (Dalje.) — M. Prezelj, Lov na tjulenja. S sliko. — J. Hafner, Dornierjevo letalo Do X. Z 2 slikama. — I. Dolenc, Dva zanimiva dijaška lista. — St. Petelin, Bronasta doba.

Delo najmlajših: C. Kranjc, Plevel. — Onjegin, V večerni zarji.

Drobno blago: Literarni pomenki. — Knjige in časopisi. — Dijaški šah. — Za dobro voljo. — Uganke.

POZOR!

Preberi in izpolni!

Na žalost moramo ugotoviti, da je še mnogo, mnogo naročnikov, ki doslej še niso storili svoje dolžnosti in še ne nakazali predpisane naročnine, četudi Mentor redno in točno izhaja in ga tako prejema tudi vsi naročniki. Več, le preveč, je celo takih, ki so v zastanku še za lansko in predlansko leto. Mirno prejema sicer mesec za mesecem list, za naše opomine pa, naj poravnajo svoj dolg, se nič ne zmenijo. Da bi vsaj blago vrnili, ako ga že nočejo plačati! Pa se niti to ne zgodi.

Cenjena gospoda, tako ne sme biti! Ako list prejemaš, poravnaj naročnino zanj pravočasno, ali ga pa vrni, če ne želiš biti njegov naročnik. Mentor, prevažen list za slovensko dijaštvo, se mora vzdrževati s samo naročnino in ne bomo ga mogli izdajati, ako se naročniki ne bodo zavedali svoje dolžnosti glede naročnine.

Upamo, da gornjih besed nismo zapisali zaman in da bo uprava lista v nekaj dneh prejela vsaj vse lanskoletne zastanke, da pa bodo kmalu poravnali dolžne zneske tudi ostali naročniki.

MENTOR izhaja desetkrat med šolskim letom, vsakega 15. v mesecu. List urejuje Blaž Poznič, izdaja ga Prosvetna zveza, oblastem odgovarja dr. Jakob Mohorič. Tiska tiskarna »Slovenija«, za tiskarno odgovoren Albert Kolman, Ljubljana, Celovška 61.

UREDNIŠTVO in UPRAVA je v Ljubljani, Gradišče 4. Vsi rokopisi in dopisi, ki se nanašajo na vsebino lista, naj se pošiljajo na uredništvo, naročnina in reklamacije na upravo. Rokopisi se ne vračajo.

CELOLETNA NAROČNINA za dijake 30 Din, za nedijake in zavode 40 Din. Plačuje se naprej. Posamezna številka 4 Din. — Številka čekovnega računa pri poštni hranilnici v Ljubljani 14.676.

Za Italijo znaša naročnina 10 Lit za dijake, 15 Lit za druge in se plačuje po italijanskih čekovnih položnicah »Katol. misijonov« v Ljubljani, za Avstrijo 4 S za dijake, 6 S za druge in se plačuje po avstrijskih čekovnih položnicah »Katol. misijonov«, za Ameriko 1 dolar, za druge kraje 4 švic. franke. — Iz inozemstva se more pošiljati naročnina tudi v priporočenem pismu. — Številka ček. računa za Italijo: 111670 (položnice »Katol. misijonov« v Ljubljani), za Avstrijo: B-156.644 (položnice »Katol. misijonov« v Ljubljani).

POVERJENIKI, ki so naročili list za več dijakov skupaj, smejo plačati list — ako jim ni mogoče poslati vse naročnine naprej — v trikratnih obrokih, in sicer pred izidom tretje številke prvo tretjino, pred izidom šeste številke drugo in pred izidom devete številke zadnjo tretjino. Poverjeniki dobe za vsakeh 10 plačanih izvodov enajstega zastonj.

ZANE GREY:

MOŽ GOZDA.

Roman z divjega zapada.

Slovenski pripoveduje dr. Joža Lovrenčič.

Peto poglavje.

V vozu ni bilo človeka, ki bi jima pomagal nesti prtljago. Ko sta se otovorili in skušali priti iz voza, je zgrabila pri vratih krepka roka za Helenin tovor.

»Dekleta, na divjem zapadu smo!«

Bil je Riggs, ki je glasno in bahavo spregovoril. Ne toliko, da bi pomagal, marveč da bi napravil vtis na množico, je hotel biti postrežljiv. Helen je bila čisto pozabila nanj, a zdaj, ko se ji je spet tako usilil, je vnovič vzklopela v njej jeza in skoraj omahnila je preko stopnic, hoteč zadržati svojo prtljago. Videla je, da se je oni visokorasi lovec približal.

»Mr. Riggs, svoje stvari poneseš že sama!« je rekla.

»Le pustite to meni in pomagajte rajši sestri!« je odvrnil domače vljudno.

»Pa hočem le sama nesti!« je mirno in odločno odgovorila in mu s silo iztrgala kovčeg.

»Helen, kaj mislite?« Ne šalite se vendar!« je bil glasno nejevoljen.

»O, nič se ne šalim! Povedala sem vam, da ne želim od vas nikake usluge!«

»Da, da, a ste bili slabe volje! Vaš prijatelj sem in na take prepirčke ne bom gledal, dokler vas ne spravim varno k stricu!«

Helen mu je obrnila hrbet. Prav tedaj je pomagal oni lovec sestri iz voza. Pogledala ga je in videla, da ima

gladek, brončeno ogorel obraz in prodirajoče, sive oči.

»Ali ste vi Helen Rayner?« je vprašal.

»Da.«

»Jaz sem Dale. Prišel sem po vas.«

»Vas je poslal stric, kaj?« se je od dahnila.

»Ne, ne morem reči, da bi me poslal Al, vendar...«

Riggs, ki je prijel Helen za roko in jo potegnil za korak nazaj, ga je prekinil.

»Povejte, dragi gospod, ali vas je poslal Auchinclos bo moji mladi prijateljici?« je vprašal prevzetno-domišljavo.

Dale je gledal zdaj Helen zdaj Riggsa. Helen ni mogla tolmačiti njegovega mirnega pogleda, ki jo je čudno prevzel.

»Ne. Na lastno pest sem prišel.«

»Potem vedite, prosim, da sta deklici v mojem varstvu!« je dejal Riggs.

Helenine in Dalejeve svetlosive oči so se ujele.

»Helen, prej ste rekli, da ne želite nikake uslužnosti tegale mladeniča!«

»Res, rekla sem!« je potrdila Helen. Bo se je bila stisnila tik k njej in jo skrivaj na lahko vščipnila v ramo. Mislili sta menda obe isto: pred njima je stal pravi mož zapada, ki bi Riggsu lahko posvetil... Ob tej misli se je Helen pomirila.

»Vedite, irhovinar, da prihajam iz pokrajine Texas!«

»Zadržujete nas, čas je drag, mudi se,« ga je mirno in prijazno prekinil Dale. »Če bi bili res kdaj kaj delj časa živeli v Texasu, ne bi nadlegovali tako dame in ne bi govorili tako kot govorite!«

»Kaj?!« se je razvnel Riggs in segel pomembno z roko ob bok.

»Le pustite ono stvar, utegnili bi se sprožiti!« mu je vrnil Dale.

Riggs, ki je hotel očitvidno le groziti, je nato od jeze zardel in res segel po revolverju, a že ga je Dale oplazil po roki, da je orožje odletelo daleč na peron, kjer so se mu Mehikanci in Indijanci prestrašeno umaknili.

»Pazite lepo, da se vam lepega dne kaj ne primeri!« mu je še svetoval Dale.

Helen ni svoj živ dan slišala tako počasnega, hladnega glasu; nič vznemirjenja, nič strasti, nič jeze ni bilo v njem, a tolmačila si ga je le po svoje — kot grožnjo, ki je ni vseboval. Bo je veselo vzkriknila.

Riggsu je roka omahnila, skremžil je obraz, pogledal strupeno Daleja in še Helen, nato pa rinil na peron med rogajočo se množico, da pobere revolver.

Dale se ni zmenil več zanj.

»Pojdimo!« je rekel, vzel prtliago in si s širokimi pleči utiral pot skozi množico. Dekleti sta šli tik za njim.

Pred postajo je čakal star poštni voz, v katerega so bili upreženi štirje konji. Sivolas, ogorel mož je sedel na kozlu in držal vajeti in bič, poleg njega pa je bil še drug, mlajši, ki je imel čez kolena puško. Tretji, tudi mlad, visokorastel, temnopolt fant, je stal ob odprtih vratih poštne voza. Dotaknil se je sombrera in tako pozdravil. Ostro je pogledal Daleja in vprašal:

»Milt, ali te niso napadli?«

»Ne. Pač pa je neki dolgolasi koštrun hotel napasti dekleti!« Z revol-

verjem je grozil. Grozansko sem se ga bal!« je pravil Dale in odlagal prtliago.

Bo se je smejala.

Ko je spravil Dale dekleti v voz, je še potisnil vanj manjše kose prtliage, večje in težje pa je vrgel na streho.

»Ali naj poženem, Milt?« je vprašal voznik.

Dale je stal še ob vratcih in ni odgovoril. Motril je množico, ki se je bližala, in obenem Helen.

»Skoraj bi vam moral povedati...« je rekel, kot bi se ne mogel odločiti.

»Kaj?« je vzdrltela Helen.

»Nič dobrega. Toda z besedami napravimo čas, ki ga ne smemo gubiti!«

»Ali se mudi?« je vprašala Helen zbegano.

»Mudi.«

»Jeli to pošta proti Snowdropu?«

»Ni. Pošta gre šele jutri zjutraj. To podrtijo smo iztaknili, da se moremo odpelati že nocoj.«

»Čim prej — tem bolje!... Toda, jaz tega ne razumem...« je bila zmehčana.

»Ne bilo bi baš varno, da bi se peljali z jutranjim vozom!« je pojasnil Dale. »Najbolje, da mi zaupate!«

»Saj naju peljete v Snowdrop?«

»Bolje bo, če napravimo ovinek in se Snowdropa ognemo,« je odvrnil kratko.

»Potem torej v Pine — k mojemu stricu Alu Auchinclosu?«

»Da — vse bom storil, da pridemo tja!«

Helen je uganila, da ji mora pretiti kaka nevarnost. Pogledala je Daleja v obraz, zakaj odločiti se je morala. Njena in sestrina bodočnost je bila odvisna od njenega sklepa. Težko ji je bilo, a Dalejeva osebnost, njegovo obnašanje in njegove odkrite besede so jo pomirile.

»Da, zaupam vam,« je rekla. »Vstopite in naj poženejo! Med potjo mi vse razložite in pojasnite!«

»Vse v redu, Bill! Poženi!« je zaklical Dale, se upognil, stopil v voz ter sedel nasproti sestrama. Puško je dal

med kolena ter snel sombrero. Voz se je premaknil. Helen je gledala v zago-neten Dalejev obraz in sama ni vedela, zakaj mu je zaupala. Čudna sila je bila v njem, ki si je ni znala razložiti. Zdaj se ji je zdel strog zdaj ljubezniv in spet ne eno ne drugo.

»Vesel sem, da imate sestro s seboj!« je nenadoma spregovoril.

»Kako veste, da je sestra?«

»Podobna vam je.«

»Nič ne ni še tega ugotovil,« je me-nila in se skušala nasmehniti.

»O, če bi bila le napol tako lepa ko Nell!« je dejala Bo in ni se ji bilo treba truditi, da bi se smejala.

»Nell? Ali niste Helen?« je hotel vedeti Dale.

»Sem, a doma me kličejo Nell.«

»Tudi meni se zdi lepše. — Kako je pa vam ime?« se je obrnil do mlajše.

»Bo. Čisto navadno B—o. Ali ni smešno? Toda niso me vprašali, ko so me krstili!«

»Bo — lepo in kratko. Takega imena nisem še slišal. No, pa saj že dolgo nisem bil kdovekaj med ljudmi!«

Bili so že iz mesta in pred njimi se je širila pusta ravan, o kateri je po-vedal Dale, da jo bodo gledali štiride-set milj, preden pridejo do kakega griča ali drevesa. Helen je gledala skozi okno in videla, kako tone krva-vordeča solnčna obla mrtvo s temno-modrega neba v nedogled, kakor da bi izžarela vse žarke. Pokrajina je po-stala mrka in ji je vzbujala grozo.

»Ali vam je pisal kdaj stric o ne-kem Beasleyu?« je vprašal Dale.

»Pisal, pisal,« se je zdrznila Helen.

»Beasley — znano nam je to ime in sovražimo ga!«

»Poslušajte torej, kar sem doslej prikrival! Žal mi je, da vaju mogoče ostrašim, a bolje je, da vesta in se pri-vadita zapada, ki nudi dobro in zlo. Beasley je najel tolpo banditov, da bi napadli poštni voz, v katerem bi se peljali vi, Helen, vas ugrabili in od-vedli...«

»Ugrabili?« je kriknila Helen.

»Da, in odvedli s seboj. Hujše bi bilo to, kakor če bi vas ubili!« je dejal Dale in stisnil pest.

»Grozno! Odpeljali bi me! In če-mu, za božjo voljo?« je drhtela Helen, Bo je pa kar divjala, tako jo je jezilo.

Dale je povedal vso zgodbo, kako je zvedel za črni naklep, povedal, ka-ko je odšel hitro v Pine, kako je hotel obvestiti o vsem Ala, ki je bil hud nanj radi udomačenega panterja Toma, in ni maral ničesar slišati o Beasleyu, po-vedal, kako je potem pridobil Mormo-ne, brate Beeman, in kako so sklenili,

»Vedite, irhovinar, da prihajam iz pokrajine Texas!«

da prehitijo Ansona. »Tako smo prišli v Magdaleno in previdni smo morali biti, ker Beasley ima tudi tu prijatelje. Moji mladci — Joe sedi tam zunaj pri kočijažu — so med svojimi znanci Mormoni dobili ljudi, ki so nam po-magali, da smo iztaknili ta voz... Ta-ko je...« je končal Dale in opazoval Helen in Bo, kakšen vtis je napravilo njegovo odkritje.

»Krasen človek ste!« je vzkliknila navdušeno Bo in oči so ji žarele, če-prav je prebledela od razburjenja in so se ji krčili prsti.

Dale se je nasmehnil. Helen je bila ko okamenela, a v srcu je soglašala s sestro.

»Nič čudnega, da vas je tako pre-vzela moja vest, zlasti ko sem jo tako nerodno povedal... Še trideset milj se popeljemo po snowdropski cesti, preden zavijemo z nje. Danes krenejo iz Show Downa še oni trije mladci —

Roy, John in Hal. Moje konje imajo s seboj in pratež na svojih. Nekje med potjo se bomo srečali, mogoče nocoj, mogoče jutri. Upam, da ne nocoj, ker to bi pomenilo, da jezdi Ansonova tolpa v Magdaleno.»

Helen je vila roke, Bo jo je pa tolažila, češ, da je tudi ona prestrašena, in jo objela.

»Strah gori, strah doli — opogumiti se morata! Nevarno je res, a z Beemani bom že poskrbel, da bosta varni kot nikjer drugje, dokler ne prideta k stricu!«

»Pomiri se, Nell! Bo že kako!« si je že opomogla Bo in skušala tudi sestro opogumiti.

»To je beseda!« je priznal Dale. »Glejte, butnil sem z najhujšim na dan, mogoče pa pojde vse gladko in dobro! Ko se srečamo z Beemani, izstopimo in zajahamo ter krenemo na gorske steze. Ali znate jezdit?«

»Bo je vajena že iz otroških let konj, jaz pa znam tudi za silo,« je povedala Helen, ki je prišla medtem k sebi.

»Dobro,« je rekel Dale, »ker pripravljeni moramo biti na dolgo ježo, preden dospemo v Pine!«

Ropotanje in škripanje voza je preglasil tedaj peket kopit in mimo je zdirjal v divjem skoku konj. Dale je odorl vratca in gledal za njim. Kočijaž je pridržal konje in voz se je ustavil. Dale je izstopil.

»Joe, kdo je bil?« je vprašal.

»Nič ne vem. Tudi Bill ga ni poznal. Opazil sem ga, ko je bil še za nami, potem je vzpodbodel konja in zdirjal mimo...«

Dale je zmajal z glavo, zakaj pozni jezdec se mu je zdel sumljiv.

»Milt, mimo Roya ne bo prišel po tej cesti,« je menil Joe.

»Mogoče le, preden zavije Roy na cesto.«

»Ne verjamem!«

Helen ni mogla več premagovati strahu.

»Mr. Dale, ali mislite, da je bil kak

sel, ki dirja, da obvesti ono Ansonovo tolpo?«

»Ni izključeno,« je odgovoril.

Joe pa se je nagnil s kozla in zaklical v voz: »Miss Helen, le kar nič se ne bojte! Ni ga, ki bi imel toliko priložnosti kakor oni jezdec, da izve, po čem je svinec!«

Prijazno je govoril Joe in osrčujoče, a Heleni je bilo ob njegovih besedah tako tesno kot ob lastni nevarnosti. Vedela je pač, da človeško življenje na zavadu ne pomeni dosti, a vendar, da bi kdo koga ubil radi nje, ne, tega ne bi prenesla!

Dale je ukazal Joeju, naj mu da strehe koš z brašnom, ki so ga prinesli s seboj, in ga je porinil v voz:

»Kar jeita, kolikor moreta in še nekoliko na vrh!«

»Imava še svoj koš, ki ga nisva izpraznili!« se je branila Helen.

»Pride vse prav, preden dospemo v Pine... Jaz sedem k mladcu na kozla in tudi povečerjam. Tema bo kmalu in večkrat bomo morali ustaviti in prisluškovati. Nič se ne strajšita!«

Tako je rekel, zgrabil puško, zaprl vrata in se povzpел na kozla in voz se je premaknil.

Bo je planila po košu.

»Bo, ali moreš jesti?« je ostrmela Helen.

»Zakai-le ne bi mogla? Seveda morem! Tudi ti boš jedla, pa če bi te morala pirati! Ali nisi slišala, da morava jesti! To se pravi, da se morava pripraviti na vse mogoče... Hura, kako imenitno! Kakor v romanu. Nepričakovan junak — kakor princ v pravljici, samo da je oblečen v lovca — dolga nočna vožnja v poštnem vozu — napad — boi — beg — divja ježa — gozdovi — taboriščni ogenj — prebadi — zasledovanje — skrivanje v gozdu — spet ježa, ježa, ježa — in končno vse srečno na farmi, kjer se smrtno zaljubi junak vame — ne, vate, ker jaz ostanem zvesta svojemu cowboyu iz Las Vegas.«

»Tiho, norica, pa mi rajši povej, ali se ne bojiš?«

»Bojim se! Do smrti me je strah, toda če vzdržiijo druga dekleta na zapadu take stvari, zakaj jih ne bi midve? Jaz jih posekam!«

»Hvala Bogu, Bo, da sem te vzela s seboj!« se je Helen ob sestri osrčila in ji bila hvaležna ter ji še rekla, da bo jedla, pa magari če se zadavi.

In sta res obe jedli in gledali, kako se temni, in šepetali o Daleju, o cowboyu, o Mormonih in Bo je bila radovedna, če jim sledi Harve Riggs.

»Sledi, prepričana sem,« je bila Helen gotova.

»Potem mu ne bo dobro. Nič se ne boj, Nell! Za ves svet ne bi hotela biti v njegovi koži!«

In ko sta govorili še o stricu in njegovi bolezni in o domu, je legla že temna noč na pokrajino in Bo je utrujena naslonila glavo Heleni na ramo in zaspala.

Voz je drdral in drdral, se za trenutek po dolgih presledkih ustavil in spet je šlo, ko da gre v večnost. Cesta se je začela vzpenjati in je postala kamenita. Bo se je ob močnem sunku vzdramila in bila huda.

»O, Nell, nikdar ti ne odpustim, da si me vzela s seboj!«

»Le pomisli na cowboya iz Las Vegas!« jo je podražila Helen in pomagalo je...

Pa sta znova klepetali in molčali in dremali, kakor je nanoslo, in končno sta se zdrznili ob ostrem žvižgu, ki je presekalo temo.

Prisluhnili sta.

»Roy je,« je dejal Joe.

»Res utegne biti on, a prehitro bi prišel! To je slabo znamenje!« je menil Dale.

»Prehitro se ti zdi? Meni ne. Trideset milj imamo že za seboj in glavo stavim, da je tu oni grič, kjer boste zavili s cest!« je dejal voznik Bill in pognal konje. Helen in Bo sta se stisnili druga k drugi, komaj sta si upali dihati in napeto sta pričakovali, kaj bo.

Ko se je ustavil voz, sta slišali težke korake in rezget tujih konj.

»Konje vidim,« je šepnila razburjeno Bo, »tam ob cesti so, in nekega moškega...«

Tudi Helen je zapazila konje in moškega in je še videla, kako je stopil Dale k njemu.

»Kako je, Milt? Vse v redu z dekletom, kaj? Sicer bi te še ne bilo!«

»V redu! In dve dekleti sta. Sestri!«

Roy je zažvižgal in iz teme se je izmotal še neki moški in se približal Daleju.

»Kaj pa Ansonova tolpa?« je vprašal Dale.

»V Snowdropu so in pijejo in razbijajo! Proti jutru, menim, odrinejo!«

»Sta že dolgo tu?«

»Kaki dve uri.«

»Je jezdil ta čas kdo mimo?«

»Nihče.«

»Roy, pred večerom nas je prehitel neki jezdec, ki je moral tod...«

»Nič dobrega to! Kar hitro na konje, da bomo do jutra že globoko v gozdu!« je odvrnil Roy.

Helen je slišala, kako ji bije srce, videla, kako je Bo vznemirjena, in prišli sta se krčevito za roke in bili razburjeno nestrpni.

»Snake Anson ne izgreši ne enega sledu!« je dejal Hal.

»Mogoče pa ni oni jezdec z njim v zvezi in potem se nam ni bati. Mislil bo samo na redno pošto... Bill, ali jo lahko dosežeš, preden bi prišel do nje Anson?«

»Seveda jo. Nič težkega!«

»All right,« je nadaljeval Dale.

»John, Joe, Hal, odpeljite se z Billom in ko srečate pošto, predsedite se vanjo in bodite pripravljeni, če bi nastopil Anson!«

»Prav!« je bil John zadovoljen.

Roy bi šel tudi rad z brati, a Dale ga ni pustil, češ, da ga bo potreboval, dokler ne bo z dekletoma na varnem. Bill je nato spravil s strehe prtljago in ko sta Helen in Bo izstopili, je zaobrnil in se poslavljal:

»Deklici, vesel sem, da sem vaju spoznal, a jezi me, da je vaju naša zemlja tako sprejela! No, zdaj se pa kar nič ne boja, vse pojde lepo in gladko! Boljše družbe si ne moreta želeti pa naj bo pri ježi, pri lovu ali pa za možitev!... Zbogom, dekllici, in srečno pot!...«

»Da si le končal, mrcina!« je bil Dale hud. Bo je odzdravila, Helen je pa samo pokimala, ker bila je vsa prestrašena in ni mogla spregovoriti niti besedice.

Konji so potegnili in voz je oddrdal po cesti...

Helen in Bo sta se morali preobleči v jahalno obleko in čeprav sta drgetali od mraza, ki je ostro pritisnil, sta morali na konja.

»Kmalu se ugrejeta!« je dejal Roy in konji so zapeketali s ceste in naprej v pobočje. Res sta se dekleti ugreli in doživljali lepoto dramečega se jutra z vso grozo, ki jo vzbuja pragozd. Bo se je kmalu prilagodila divjemu zapadu, Helen pa se je le polagoma vživljala v novi svet in neizmerno želela, da bi bili že v Pinu, a do tja je bilo še daleč, daleč, zakaj ovinec, ki so ga delali, je bil velik in se je vlekel kot sama večnost.

V prvih jutranjih urah je Dale odposlal Roya, naj se vrne in ugotovi, če jih zasleduje Anson, sami pa so prodirali dalje do Big Springa, kjer so se utaborili in čakali. Helen in Bo sta do smrti izmučeni gledali, kako je Dale zakuril ogenj in potem spretno pripravil večerjo, obljubljaajoč, da jima postreže prihodnjič z divjim puranom.

Do večerje Roya niso pričakali in Dale je bil zadovoljen, ker je sklepal, da Ansona ne bo za njimi. Dekleti sta legli v šotoru in Dale jima je povedal, da bo čul ob ognju vso noč.

Bo je hitro vsnula, Helen pa je še prisluškovala šumenju gozda in dočakala, da je pričelo pršiti — potem tudi ona ni mogla več. Oči so se ji kar same zaprle in zadnje, kar je še zaznala in ji je pričalo, da je daleč od

doma sredi gozda, je bil dim, ki ga je veter pritisnil ob tla in puhnil v šotor...

Ko se je vzdramila, je bil že svetel dan, čeprav oblačen. Iznad borovcev se je dvigala megla, ogenj je prasketal in plapolal in zrak je bil poln vonja po kuhani kavi. V bližini so porezgetavali konji. Bo je še trdno spala. Dale je sedel ob ognju in nenadoma prenehal s kuho. Pridvignil je glavo, prisluhnil in strmel v daljavo. Ta trenutek je zadonel iz gozda krepak klic. Bil je Roy, ki se je kmalu potem pojavil izmed drevja na svojem rjavem mustangu.

»Dobro jutro!« je pozdravil.

»Čakal sem te,« je odvrnil Dale in bil vesel.

Roy je razjahal konja, od katerega se je kar kadilo.

»Na vso moč sem ga podil!« je rekel in voščil Heleni, ki se je prikazala izpod šotora, dobro jutro ter ji še povedal, da prinaša same ugodne novice.

»Hvala Bogu!« se je oddahnila Helen, se vrnila v šotor, potresla sestro in klicala: »Bo, Bo, vzbudi se, vzdrami se! Mr. Roy se je vrnil!«

Bo se je vzdramila, a bila je še vsa zaspala.

»O, kako me vse boli!« je vzdihnila, pogledala po taborišču in še vprašala: »Ali je zajutrek že pripravljen?«

Ko ji je zagotovil Dale, da bo kmalu, je planila pokonci, se obula in nato sta odšli s sestro s svojimi toaletnimi stvarmi k bližnjemu studentu, da se umijeta.

»No,« je vprašal Dale, »ali mi še ne misliš povedati, kako si opravil?«

»Vse je šlo tako, kakor sem si mislil,« je začel Roy. »Oni jezdec je bil Ansonov sel. Kmalu so bili za nami. Okoli desete sem jih zapazil, kako nam sledijo. Umaknil sem se s poti v gozd in se skril med drevjem, a dovolj blizu, da sem mogel gledati, kod jo bodo ubrali. Sled za teboj so kmalu izgrešili in mahedrali so skozi gozdovje vedno bolj proti jugu, zakaj očitno so

mislili, da si krenil po južnem pobočju Old Baldya proti Pinu. E, pravega stezosledca, ki bi se razumel na svoj posel, v Ansonovi tolpi ni! Dobro uro sem lazil za njimi, dokler niso bili nekaj milj od naše poti. Potem sem se vrnil na ono mesto, kjer si ti zavil v gozd, in čakal ves popoldan do večera, zakaj mislil sem, da se utegnejo vrniti. Ni jih bilo. Pa sem jezdil dva, tri stre-ljaje globlje v gozd in tam kampiral prav do jutra!

»Dobro je!« je bil Dale zadovoljen.

»Menim,« je pritrdil Roy. »Južno pobočje Baldya je ob vseh treh stezah, koder utegne iti Anson, kaj divje!«

»Nič ne bo!« je zarmmral Dale, ki je zase ugibal, kod bi krenil dalje.

»Kaj ne bo nič?«

»Da bi mi jezdili ob severni strani Baldya.«

»Seveda ne bo!« je bil tudi Roy prepričan.

»Potem ne kaže drugega, nego za-brisati sled in jo udariti v moje tabo-rišče ter ostati tam, dokler mi ne spo-ročiš, da spravimo dekleti lahko brez nevarnosti v Pine.«

»Sled lahko zabrišemo! Viš, prej-le sem pretekel dva mehikanska pastirja, ki ženeta veliko čredo na Puranjo se-nako. Od juga prihajata in čez kak dan bosta gnala spet na jug. Poti so blatne in če jo mahnemo kmalu dalje, bodo že ovce opravile vse, da ne bo videti sledov konjskih kopit!«

»All right!« je soglašal Dale in po-klical dekleti, da bi se podvivali.

(Dalje prih.)

M. PREZELJ:

LOV NA TJULENJA.

Minulo je prvo trimesečje in že sem si mislil: »Zdaj jih pa imam!« — nam-reč privezane na cvekkih vse lenuhe in poredneže, ki so si podaljšali počitnice za vso prvo tretjino šolskega leta — ko me nič hudega slutečega pokliče gospod ravnatelj na zasliševanje: »Kalašu ste dali nezadostno, prav radi tega se pri-tožujejo čez vas in vaše redovanje do-brosrčni Bizilj, ljubeznivi Polc in Ko-kolj, čigar bodočnosti tudi ne gre kar tako brezvestno uničevati. Otrubo ste vrgli, ker ni spoznal prašiča po zobni formuli, Zupančiča ste zapodili v klop, ker se je pri velikosti orang-utanga zmotil za dva, tri milimetre, Urbančiču pa ste popolnoma zagrenili veselje do predmeta, ker ga niste spraševali o jaz-becu, ki ga je že sam lovil na Golovcu, ampak ste zahtevali od ubožca opis krave, do katere nima prav nikakih simpatij, odkar ga je nekoč neka za-stopnica teh bitij oplazila z repom po obrazu. Torej...?«

Torej, kaj sem hotel, udal sem se in naslednjo uro razlagal prvošolcem o tjulenju po povsem modernih didaktičnih in pedagoških načelih.

»... Kakor daleč mi je segalo oko, povsod sam led, sneg in zopet sneg in led, mraz pa je bil tolikšen, da sem si venomer moral drgniti nos in ušesa, ako sem jih hotel obvarovati pogina. Lahko si mislite, da sem bil v nadvse kritičnem položaju, in to tembolj, ker sem že pred tremi dnevi pojedel zadnjo kranjsko klobaso ter nosil s seboj le še zad-nje koščke Bizjakovega prepečenca. Grozila mi je lakota, za lakoto pa smrt v ledeni puščavi, zato sem zbral vse sile, da čimprej dospem do človeških bivališč, kjer se bom odpočil, ogrel, na-jedel in napil. Po vseh štirih in po tre-buhū sem z največjim naporom zlezal na kakih petdeset metrov visoko le-deno goro, raz katere sem z daljnogle-dom motril daljne in bližnje obzorje. Gledam proti jugu, torej v smeri proti

Ljubljani, a vse moje prizadevanje, da bi zagledal vsaj človeško senco, je bilo zaman. Naravniam daljnogled proti vzhodu, toda tudi s te strani sem videl samo to, kar je dobro le za oči, namreč nič, nič in zopet nič. Kaj bo, kaj bo — sem pričel obupovati — ako bo uspeh mojega iskanja tudi na zapadu enako brezuspešen! Komaj, komaj sem se okrenil za 180° in trajalo je četrte ure ali še več, preden sem s trdom in muko naravniam daljnogled zopet pravilno pred oči... Kaj je to!?... Srce, ki se mi je bilo že skoraj ustavilo, mi je od veselja in radosti začelo butati ob stene prsnega koša, tako močno sem se vznemiril ob pogledu na majhne, temne trikotnike, ki so se odražali tam daleč na jugozapadnem robu obdajajoče me ledene pokrajine. Najraje bi bil zavriškal v pozdrav Eskimom, a bal sem se, da mi ne bi od mraza zmrznil jezik in da se mi ne bi usta zamašila z ledom, zato sem se raje pri vsem, kar mi je svetega, zaobljubil, da bom polovico mesečne plače daroval v fond za postavitev spomenika vsem onim, ki so v teh mrzlih krajih dali življenje za blagor in čast slovenskega naroda.

Računal sem in ugibal, končno pa ugotovil, da bom pri hoji sto korakov na uro dospel do vrlih sinov eskimskega rodu najkasneje v enem tednu. Vreme je krasno, sneg se blešči, da jemlje vid, nebo je modro kot baldahin v šenklaški cerkvi, mraz — 40° C, svetlo podnevi in ponoči, zato ne odlašaj in hajdi v smeri proti šotorom! Odkorakal sem, kako pa sem hodil, o tem raje ne pripovedujem, rečem vam le to, da je plezanje po severni triglavski steni igrača v primeri s hojo, ali prav za prav s plazenjem in lazenjem po razoranih, razmetanih in razbitih tleh v arktičnih pokrajinah.

Z ledene gore, ležeče nekako med petdeseto in šestdeseto stopinjo vzhodne dolžine in na osemdeseti stopinji severne širine, sem odšel ob sedmih zjutraj, zadnjikrat pa sem pogledal na uro, ko je bila ena čez polnoč. To še vem,

kaj se je pa potem zgodilo z menoj, mi bo ostala za vedno uganka. Ko sem se čez teden dni vzdramil iz nezvesti, sem ležal v prostornem šotoru na beli medvedji koži, obdan od članov gostoljubne eskimske naselbine, ki so me zvedavo motrili, kakor da bi ne bili še nikdar videli Slovence. Kdo ve, kaj vse so me spraševali in kako so si tolmačili moje odgovore, ki sem jih jim dajal deloma v mešanici vseh evropskih jezikov, deloma s kretnjami.

Toda ura teče, nič ne reče, zato vam ne morem več dalje govoriti o svojih doživljajih pod severnim tečajem in takoj preidem na usodo živali, ki vas z otožnimi očmi gleda s katedra in ki si nikdar v življenju ni bila mislila, da bodo na njej prodajali zijala radovedni slovenski prvošolci. Ime ji je *tjulenj* ali tudi *morski pes*, doma pa je z zapadne grönlandske obale. Vsak, kdor jo pogleda, bo uverjen, da je *tjulenj* vse prej kot zver, v resnici pa ima pod kožo debelo plast masti, kar je najboljši znak, da mu je duša zločinska. Naša lisica je zvita, nihče ne dvomi o tem, toda *tjulenj* jo v pretkanosti zdaleka prekaša. Lovska družba, sestojeca iz treh kot jeklo utrjenih Eskimov, mojih gostiteljev, ter moje šibke malenkosti, je vzela tega pretkanca na muho in izmikal se nam je spretno celo uro, preden ga je dobro pomerjena sulica pogodila skozi rebra v srce. Škoda, da nisem imel s seboj filmskega aparata, da bi vam mogel predvajati zasledovanje *tjulenja* vsaj na platnu, še večja škoda pa je seveda, da niste bili sami poleg in da niste sodelovali pri tem vratolomnem lovskem podjetju, ki ga je naš *tjulenj* plačal z življenjem.

Nad pet ur smo že hodili od taborišča, ko nam je vodja s pomenljivo krenjo ukazal previdnejšo hojo. Vedel sem: tu neke bo še danes izdihnili bitje, ki zalaga Eskima z vsem, kar mu je potrebno za življenje, z mastjo in z mesom, s kožo in s kostmi. Stoj! Kaj takega pa še ne! Neštetokrat sem že dijakom razlagal, da *tjulenji* kaj strogo izpolnju-

jejo higijenske predpise in da se po obedu kaj radi zbirajo na prisojnih mestih, bodisi na ledenih ploščah ali na obali, kjer se predajajo blagodejnim solnčnim žarkom, da bi bilo pa res tako, samemu sebi nisem verjel. No, pa je vendarle res! Streljaj daleč smo zagledali družbo dvanajstih tjulenjev, ki so se na položni obali gredli v poletnem grönlandskem solncu ter se najbrže pomenkovali o

in štrbunk, potem pa vse tiho je bilo... Da smo že opravili in da lahko gremo, o tem sem bil uverjen, z obrazov svojih spremljevalcev pa sem kmalu spoznal, da se pravi lov pričinja šele sedaj. Vodja je vsakemu odkazal primerno skrivališče, sam pa se je splazil prav do roba skalnatega obrežja, se tesno zavil v uma-zanosiv plašč, dal podse na dolgi vrvi privezano harpuno, nato pa se začel po

Za polarne pokrajine najznačilnejše živali.

Na skalnati polici čepi snežni zajec, pod njim sta v duplini dve snežni sovi. Desno od sov vidiš tri snežne jerebice, dalje polarno lisico, tri pižmarje (*Moschus moschiferus*), v ozadju pa dva severna jelena, belega medveda in tri mrože.

Nobilovi ekspediciji, ki se je pred dobrimi štirinajstimi dnevi tako nesrečno končala tu v njihovi domovini. Hudo nevesč, sem mislil, da se jim bomo z lah-koto približali prav do zadnjih okončin, jim voščili dober dan, potem pa zagrabili vsak po enega za vrat ter se s plenom pod pazduho vrnili domov. A glej smole! Tjulenji so zavohali moje zlobne misli in kot na povelje poskali drug za drugim s skale v vodo Baffinskega zaliva. Štrbunk in plosk, plosk

skali prerivati in premetavati, da je bil od daleč zares videti kot pravi tjuljenj od nog do glave. Komaj sem se vzdrževal, da nisem bušil v smeh, tako zelo čudno in smešno se mi je zdelo to njegovo početje, toda ni minulo pol ure, ko sem uvidel bistroumno preračunjenost njegovega zvitega ravnanja. Iz vode je pomolil glavo prvi tjuljenj, nato drugi, potem zopet tretji in, ker je zagledal na obrežju tovariša, je še sam začel kobacati na suho, hoteč mu delati

družbo. Vse bi šlo po sreči in prav gotovo bi bil že takrat vsaj eden izmed tolstih orjakov storil smrt pod bridkim eskimskim nožem, ako ne bi bilo poleg mene, nesrečnega slovenskega profesorja. Baš v trenutku namreč, ko je Eskim hotel zadegati harpuno najbližjemu tjulenju v bok, se mi je prav po kranjski šegi in navadi — zakolcalo. Oledenel sem od groze in strahu ob pogledu na jezne obraze svojih tovarišev, ki jim je po moji krivdi zdrknila pečenka v vodo pod led. Sreča moja, da zamore tjulenj vzdržati brez zraka kvečjemu pet minut! Dve, tri minute nestrpnega čakanja... Že sem sklenil skočiti v vodo, da poplačam svojo krivdo radi pobeglega tjuljenja z lastnim življenjem ali pa da privlečem izpod leda debelo mrcino, ko se vodja kot blisk zažene naprej in z vso silo vrže sulico v vodni

tolmun. Prej kristalno čista voda se je pordečila od mlake krvi — hura! — tjuleni je bil zadet in jaz sem zopet prosto dihal. Sto kilogramov in še čez je tehtala ubita zverina in po pravici vam povem, da sem se nemalo potil, ko smo jo vlekli na suho in nalagali na sani. Tako, vidite, je pred leti končala žival, čije pečenka mi je boljše teknila kot mi tekne danes ocvrt piščanec in čije kožo sem prinesel s seboj kot spomin na nepozabne eskimske rešitelje ter jo dal nagačiti v tjuljenja, o katerem se boste do prihodnjic naučili vse, kar je pisano o njem v knjigi.

»No, Hlebec, kaj želiš še zvedeti?«

»Prosim, gospod, kako pa ste se vračali z Grönlanda v Ljubljano?«

»Paglavce, nisi slišal, da je že zvonilo?«

JAN. HAFNER:

DORNIERJEVO LETALO DO X.

Graditelj letal, ki jih označujemo splošno z značko Do, je nemški inženir dr. Klavdij Dornier. Gradil je letala tega tipa že pred vojno, vendar samo manjše vrste. Po vojni so se pa njegova letala vedno bolj večala in letos je slavni graditelj presenetil svet s hidroavionom, ki ima naravnost ogromne izmere. Že ime hidroavion pove, da morejo letala te vrste pristajati in se dvigati samo z vodne gladine, v našem primeru z Bodenskega jezera v Švici.

Ker imajo, kakor smo že rekli, vsa letala, ki jih je zgradil dr. Dornier skupno značko Do, io je dobil rudi novi velikan. Za razlikovanje od drugih letal pa je bilo potrebno še neko ime. Ker pa niso vedeli, kako bi tega velikanskega ptiča primerno imenovali, so mu začasno vzdali oznako Do X (Do iks, ne Do deset, kakor čitajo nekateri, ki menijo, da imajo opraviti z

rimsko številko X). To začasno ime pa se je letala tako prijelo, da mu bo sedaj vedno ostalo.

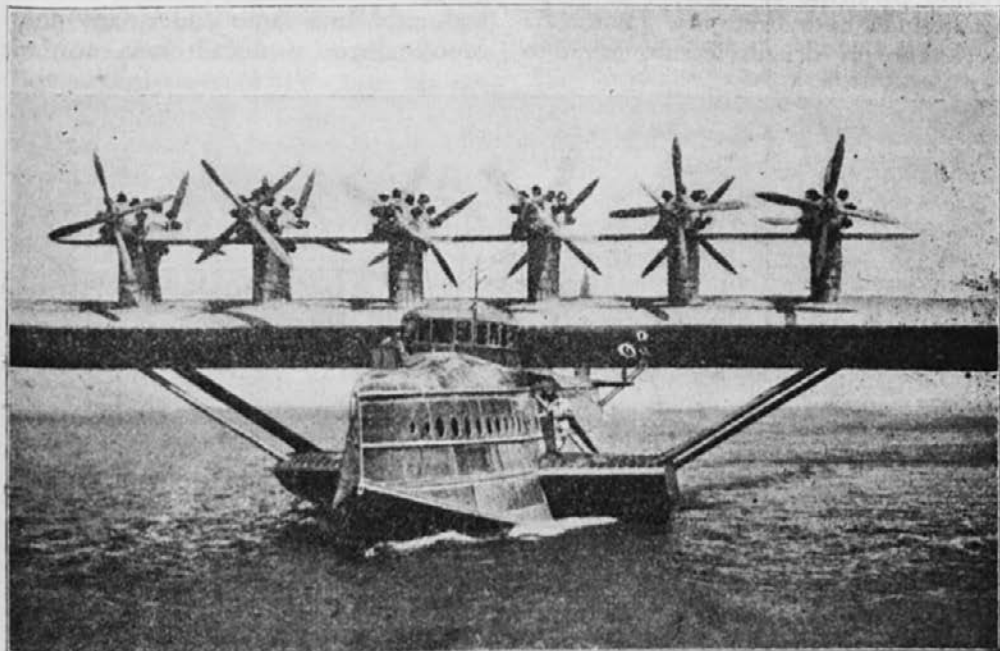
Že pri kratkem ogledu letala se pričamo, da avion res zasluži kot ime matematično neznanko X, ker ima na sebi marsikaj, kar je bilo do sedaj v letalski tehniki popolnoma neznano.

Že njegove izmere so nekaj silnega, kar spoznamo posebno tedaj, če te razsežnosti na primernem kraju v resnici izmerimo. Razpetina kril znaša 48 m, dolžina trupa 40 m in največja višina skoro 11 m. Trup je dolg čoln, oziroma ladja, katere zadnja polovica (rep) sega že nad vodo. Prednja polovica pa leži na vodi in ima na levi in desni strani še paplavače, ki povečavajo stojnost letala v prečni smeri. Paplavači so podobni odsekanim plavutam ali blizu trupa odbitim krilom, pritrjenim tik ob dnu ladje. Paplavači so še poleg tega

razdeljeni v neprodušno zaprte predale, tako da ne odpove ves paplavec, če viharno morje slučajno poškoduje kak njegov del, ampak je neraben le poškodovani predal.

Trup letala je razdeljen v tri nadstropja. Najnižje nadstropje, oz. dno ladje je namenjeno najrazličnejšim tovorom ter tankom za bencin in olje, za skupno težo 15 ton

vilen in varen let. Za tem je kabina s kapitanom ladje in njegovim pomočnikom, ki vodita plovbo in nadzirata smer. Naslednja kabina je nekaka centrala. V njej je vodilni inženir s svojimi 4 mehaniki, ki nadzirajo in urejajo s pomočjo samobeležnih merilnih instrumentov delovanje posameznih motorjev. V ozadju je kabina za brezžično telefonijo in telegrafijo s telegrafi-

Pogled na letalo Do X od spredaj.

Na vrhu vidimo 6 dvojnih motorjev, tik pod njimi prečno horizontalno vez; vsaka dvojica motorjev stoji na močnem podstavku, ki raste iz kril. Na vrhu trupa, v isti višini s krili, vidimo pilotovo kabino in navigacijski prostor, pod njima okrogla okna prostorov za potnike.

V vodi na obeh straneh trupa vidimo paplavec, od katerih gredo podpore do kril.

olja in bencina. Vrh tega imajo svoj prostor na dnu še vsi nadomestni deli orodja in opreme, kakor tudi zaloga in pošta. Srednje nadstropje, ki je 20 m dolgo in nad 2 m visoko je pridržano samo za potnike. Po potrebi se morejo posamezni deli prav praktično preurediti v obednice, spalnice, kuhinjo itd. Tretje nadstropje pa je dodeljeno samo vodstvu in upravljanju zračnega velikan. Prav spodaj je kabina za pilota, ki ima samo to nalogo, da pazi na pra-

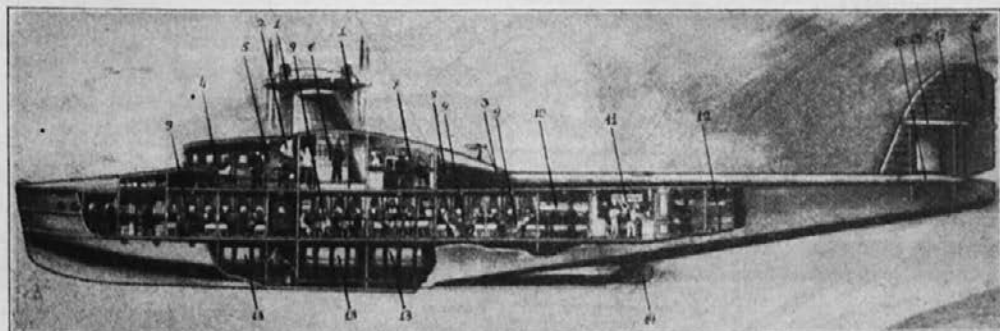
stom strokovnjakom. Prav zadaj pa je pomožni pogonski eksplozijski motor, ki daje silo za avtomatično krmarjenje, razsvetljava in začetni pogon gonilnih motorjev.

Na vrhu trupa, v vzdolžni smeri nekako v drugi četrtini trupa, pa so pritrjena ogromna krila, široka okrog 9 m. Oprta so na vsaki strani s tremi močnimi podporami na paplavec. Na sprednjem robu kril, v sredini, pa stoji na visokih podstavkih šest dvojnih mo-

torjev, ki so montirani v ravni vrsti. Podstavki so zvezani tik pod motorji še z močno prečno vezjo, ki je tako debela, da zleze lahko po njej monter od enega dvojnega motorja k drugemu. Vsak enojen motor ima 525 KS; ker je enojnih motorjev 12, razpolaga letalo skupno s 6300 KS.

Letalo ima na repu visoko, enostavno krmilo za smerno krmarjenje in dvojno paralelno za višinsko krmarjenje. Krmila za vzdrževanje ravnotežja so, kakor pri drugih letalih, navadno

ogromen uspeh. Letalo z enim ali dvema motorjema mora takoj pristati, če odpove le en motor. Če pa Doiksu odpove en motor, pomeni to samo zmanjšanje hitrosti za 8 %, varnost potnikov pa ostane ista. Vrh tega ima letalo to ugodnost, da je mogoče popraviti poškodbo na posameznem motorju kar med poletom, kar pri drugih letalih ni mogoče. Nadalje je upravljanje letala razdeljeno na vso moštvo; vsak mož ima samo eno strogo določeno nalogo; v slučaju nevarnosti je

Pogled na letalo Do X od spredaj.

Podolžni prerez skozi Do X.

1. gonilni motor, 2. sprednji rob krila, 3. zadnji rob krila, 4. pilotova kabina, 5. navigacijski prostor, 6. upravljalni prostor, 7. kabina za radiotelegrafijo, 8. pomožni motor, 9. prostori za potnike, 10. pomožna spalnica, 11. kuhinja, 12. spalnica za moštvo, 13. bencinski tanki in skladišče, 14. vodno krmilo, 15. višinsko krmilo, 16. krmilo za smer, 17. stabilizacijska ploskev.

na zadnjih straneh kril, na zunanjih polovicah in so izredno ozka. Letalo ima na trupu še krmilo, ki služi kot ladijsko krmilo za manevriranje v vodi in za ozke krivulje v zraku.

Razumljivo je, da mora silni orjak precej tehtati: Nenatovorjen in brez goriva tehta 25 ton. S svojimi dvanajstimi motorji, oziroma 6300 KS more doseči povprečno hitrost 240 km na uro pri tovoru 20 ton, od katerih odpade 15 ton na gorivo, 5 ton pa na koristni tovor, to je potnike ali pošto. Pri tej obtežitvi more letalo vzeti s seboj 100 potnikov, če računamo na vsakega potnika še 100 kg prtljage, in preleti v 6—8 urah 1500 km.

Ogromnim izmeram se pridružuje

pripravljenih več ljudi, od katerih mora vsak premisliti samo del tega, za kar drugod odgovarja v celoti en sam. Letalo je grajeno silno trdno in more tudi na morju kljubovati hudim viharjem. Gospodarsko ima Doiks kljub ogromni teži to prednost, da more natovoriti skoro prav toliko, kot tehta sam. Razmerje lastne teže proti koristni je torej 1:1, dasi je vse letalo zgrajeno iz duraluminija.

V letošnjem poletju (15. julija) je na Bodenskem jezeru pričelo s poskusnimi leti prvo letalo te vrste in doseglo zelo lepe uspehe. Za letala so se takoj pričele zanimati posamezne države, ki jih hočejo uporabiti za obratovanje na daljših progah.

I. DOLENEC:

DVA ZANIMIVA DIJAŠKA LISTA.

1. »Vaje«.

Dandanes ga menda ni izobraženega naroda, ki bi ne imel posebnih listov za dijake, bodisi da jih pišejo dijaki sami, bodisi da sodelujejo dijaki in nedijaki ali pa da jih pišejo predvsem odrasli za dijake. Če se vprašamo Slovenci, koliko stari so naši dijaški listi, potem nas pouči že Glaserjeva Zgodovina slovenskega slovstva (IV, 359), da najmanj 81 let. Tam beremo:

»Po raznih srednjih in bogoslovnih učiliščih so si učenci sami osnovali svoje pisane liste, katere so zalagali s svojimi spisi. Že 1848. l. so v ljubljanskem Alojzijevišču imeli Slovensko Daničico, potem Mlade cvetke, Limbar in Domače vaje, ki izhajajo še sedaj.«¹

Poleg tu omenjenih dijaških listov je pa živelo — bodisi dalje časa ali samo mimogrede — po naših srednješolskih zavodih še na tucate drugih dijaških listov prav različne kakovosti. Od nekaterih jih je izšla samo ena številka, drugi so se držali nekaj mesecev, vse šolsko leto ali celo več šolskih let; krog bravcev je bil pri nekaterih omejen samo na zavod, pri drugih na kak razred, tuintam je pa imel list svoje naročnike po več zavodih; znan mi je celo primer, da je večje dijaško stanovanje začelo izdajati svoje glasilo, čigar ost je bila obrnjena deloma proti gosposlinji. Po večini so dijaški listi pisani kot rokopis v eni sami izdaji, ki kroži potem od »naročnika« do »na-

ročnika«; dobite pa tudi razmnožene s pisalnim strojem ali hektografirane. Velika večina teh listov bo spadala med »izgubljeno slovensko slovstvo«. Navadno to tudi ni posebna nesreča in naša slovstvena zgodovina bo šla preko takih izgub povsem ravnodušno. Zanimanje pa zbudi tak dijaški list tudi med znanstveniki v primeru, ako se izve, da je pri njem sodelovala kaka osebnost, ki je pozneje igrala važno vlogo v naši zgodovini. Veliki može spadajo med največje duševno bogastvo kakega naroda, njih življenje se podrobno raziskuje, skuša se ugotoviti njih razvoj, kakšni so bili v mladosti in kako so stopali od stopnje do stopnje po poti, ki jih je privedla tako visoko. Vzemimo primer, da bi se našel kak dijaški list, v katerem bi bil objavljali Prešeren svoje proizvode: s kakšnim zanimanjem bi proučevali ta list prešernoslovci!

Tako bomo tudi na tem mestu govorili o dijaškem listu, ki bi ga danes bržkone niti noben dijaški list ne omenjal več — saj je izhajal že skoro pred petdesetimi leti — če bi ga ne bil urejeval in po večini tudi sam pisal eden največjih oblikovavcev slovenskega naroda, dr. J. E. Krek. Ta list so Vaje, ki so jih izdajali petošolci sedanje humanistične gimnazije v Ljubljani v šolskem letu 1880/81 in ki jim je bil urednik takrat petnajstletni Krek.

Da je izdajal Krek kot petošolec list, to je vedela naša javnost že od l. 1918., ko so izšli Debevčevi Vzori in boji v ponatisku. Tam beremo na str. 51:

»Petošolec Jan. Krek je bil začel izdajati dijaški list Lipico. Pisal je sam in hektografiral. Pesmi so bile vse njegove, povesti pa je pisal neki drug petošolec. Številka je stala 4 kr. Pri nas so list mnogi kupili, jaz tudi. A škoda, izšla je samo prva številka. Neki pro-

¹ Tu omenjene Domače vaje so brezdvomno najvažnejši slovenski dijaški list, kar so jih pisali dijaki sami. Ustanovili so jih gojenci Alojzijevišča l. 1868., ko sta bila v zavodu kot osmošolca sedanjí škof dr. A. B. Jeglič in pred nedavnim časom umrli pisatelj Fr. Detela, in od tedaj so izhajale skoro nepretrgano do današnjega dne. Odkar ni več dijakov v Alojzijevišču, izhajajo Domače vaje v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu. Lepa vrsta slovenskih književnikov se je izšolala v njih. — Op. p.

fesor je list zasačil pri učencu, ki ga je čital v šoli. Naznanil je g. ravnatelju, in vse je padlo v vodo. List je bil prav zanimiv. Na prvi strani je bila pesem, potem povest, dalje spis o slovanski vzajemnosti.»

Že ko sem pred dobrimi enajstimi leti to prvokrat bral, sem vprašal tega ali onega Krekovega tovariša iz gimnazijskih let, ali je morebiti ohranjen kak izvod Lipice. In glej — letos je našel Krekov sošolec prof. dr. Fr. Pernè med svojimi knjigami tri številke lista, ki ga je urejeval Krek kot petošolec. List se sicer imenuje Vaje in ne Lipica in se tudi po vsebini nekoliko loči od lista, kakršnega je opisal dr. Debevec v svoji knjigi samo po spominu. Mogoče bi bilo samo na sebi, da bi bil Krek izdajal kot petošolec dva lista, enkrat Lipico in enkrat Vaje; vendar misli dr. Debevec, da imamo v Vajah pred seboj Lipico iz Vzorov in bojov in da je pač nekatere posameznosti glede lista zabil v njegovem spominu v teku 37 let (1881—1918) neizprosni tok časa. Saj je tako pač glede ogromne večine vseh zgodovinskih podatkov, ki se niso zapisali takrat, ko so se dogajali, ampak pozneje po spominu. Če bomo po smrti vse vedeli — bogve s kakšnimi očmi in v kakšni luči bomo gledali n. pr. zgodovino starega veka, od ktere je dobršen del ohranjen samo po poročilih iz poznejših dob!

Sedaj pa je vendar že čas, da začnemo prebirati Vaje same in da ne modrujemo o njih istovetnosti z Lipico in o stvareh, ki so ž njimi pač le v rahli zvezi!

Najprej naslov! Ta ni izviren. Prve Vaje so ustanovili ljubljanski osmošolci v šolskem letu 1854/55, ko je takratna osma združevala toliko pozneje slavnih mož (sošolci so bili n. pr. Erjavec, Jenko, Zarnik i. dr.), da jo omenja vsaka slovstvena zgodovina. (N. pr. Grafenauer, Kratka zgodovina slov. slovstva, str. 194.) Krek je bil kot nižjegimnazijec sotrudnik alojzijeviskih Domačih vaj. Na višji gimnaziji ni bil v Alojzi-

jevišču, a spomin na Domače vaje je kumoval bržkone pri krstu Vaj.

Kot urednik je podpisan Krek, kot tisti, ki list hektografira, pa St. (= Stupica, pozneje lekarnar, že umrl). Prva številka je izšla 10. svečana 1881. Pričnimo jo brati! Vso prvo stran zavzema programatična pesem: Na noge! Napisal jo je urednik Krek. Glasi se:

Kvišku! nas kliče dolžnost prevesela,
kvišku! vелеva nam mlado srce;
dosta² prebili smo časa brez dela,
dolgo držali smo križem roke.

Bratje! Da uspešno bi kdaj delovali,
vaditi moramo že se sedaj;
z vajo le — vajeni bomo postali,
krempo borili tako le se kdaj.

V roko pero! in ž njim se vadimo,
trud naš gotovo ne bode zaman.
Torej pero le v roke vzemimo,
srečen da domu prisije kdaj dan!

No, kaj porečete k tej pesmi? Skoro bi rekli o njej tako, kakor je Fr. Lampe rekel Finžgarju, ko je prebral njegovo prvo povest: Je — pa ni! To ni lirski pesem, v kateri se srce navzrisa in izjoče, ampak to je navdušujoč — uvodni članek! Kreku se takrat pač ni niti sanjalo, da bo kdaj velik sociolog (kot petošolec takrat gotovo ni niti vedel, kaj je to), da bo organiziral delavstvo, da bo vodja združništva, da bo njegovo delo majska deklaracija. Eno stvar pa je vedel: da bo delal za to, da bo njegova domovina kdaj srečna! In to je glavno pri mladem človeku, da mu je srce pravilno usmerjeno: ne samo na svojo osebo, ampak tudi na druge. Pred seboj vidi začasno samo še eno pot, po kateri upa kaj storiti za svoj narod, vršeč pri tem »dolžnost preveselo«: pisatelj hoče postati. Ne zadošča mu šola, ker namen šole ne more biti, da bi vzgajala pisatelje. Samopomoč naj pomaga! Zato organizira sošolce za skupno pripravo na delo, »srečen da domu prisije kdaj dan«.

² Krek je tudi pozneje v svojih spisih rad rabil srbsko-hrvaške izraze. (Prim. Izbr. spisi II, 91) — Op. p.

Za slovensko slovstvo kot tako je ta pesem brez pomena. V nobeno čitanko ne bo prišla. Za našo kulturno zgodovino pa ni brezpomembna: vidimo iz nje, kako že gori v srcu 15letnega fanta plamenček, ki se je pozneje razplamtel v ogenj, ki je tako mogočno svetil vsej Sloveniji, vsemu našemu jugu in še dalje! Petošolec, ki je zaključil prvi uvodnik v svojem listu z željo, »srečen da domu prisije kdaj dan«, je zaključil po 36 letih tudi svoje življenje s prav slično željo: »Vi vsi, ki ste seme izkrvavelega naroda, mislite le eno: kako boste združeni vse svoje moči, vse svoje zmožnosti, vso svojo ljubezen in vse svoje srce posvečali naši jugoslovanski državi, za njen procvit, kulturo in blagostanje!« Od moža, ki je skoro še kot deček zapisal v prvem verzu svojega lista lepo besedo o »dolžnosti preveseli«, je tudi v poznejšem življenju izžarevala ljubezen do dela: »Kdor pride k njemu, odhaja z veseljem do dela.« (Ob 50letnici dr. Janeza Ev. Kreka, str. 65.)

Res, človek dostikrat presenetljivo kaže v mladosti, kaj bo v starosti!

Na drugi strani se pričinja povest Nesrečnik; avtorja nisem mogel ugotoviti. Na tretjem mestu imamo zopet Krekovo pesem:

Cloveško življenje.

V naročju se mater'nem dete smehlja,
ne zna še življenja, ne zna še sveta,
brezskrbno kot v spanju še biva.
Na mater'nem srcu mu vsa je sladkost,
neznana nikaka še njemu bridkost,
svit sreče še njemu odseva.

V učilnico deček ti bistri hiti,
ne ve še namena, čemu se uči;
učitelj tako mu velevala.
Za druge ne ve še, kako da žive,
preprosto, brezmiselno mu je srce,
brez tuge mu čas poginjeva.³

Ziveti mladenič pričinja stoprav;
kar sam si odloči, le to je zanj prav,

srce mu je gorko i mlado.

Učenja namen sedaj stoprav spozna,
izvoli si pot, da po njej se ravna;
le zmoti ga večkrat prerado.

Mož resen in umen v življenje hiti,
mladenški se ogenj mu zdaj ohladi,
za sebe, za ves svet deluje.
Izkusil je dosta in znan mu je svet,
prevaril ne bode ga nikedar svet,
bolj vedno srce mu otrpnjuje.

Na meji življenja že starec stoji,
na pol je že v grobu, na pol še živi,
ne zmeni za svet se veseli.
Na mlajše upira le vedno oko
in daje nauke, svari jih skrbno,
neumnost se zdi mu svet celi.⁴

V mišljenju ni drugemu nikdo enak,
različen od mlajšega starji je vsak,
ker človek se s časom spreminja.
Za rodno popolno se rod spremeni,
odmerjen čas tukaj na zemlji živi —
nastopa — in zopet izginja.

K tej pesmi bomo težko rekli kaj drugega nego k prejšnji: verz teče gladko, a vsebina je pač bliže razpravi nego pesmi. V petih kriticah obravnava otroka, dečka, mladeniča, moža in starca. Dobro je označena mladeniška doba in — Krek v njej. Sedaj šele pričinja živeti; samostojen postaja: »kar sam si odloči, le to je zanj prav« — in tak je ostal Krek vse življenje. Bil je čisto sam svoj mož, ki ni nikogar posnemal, nikomur bil sličen. »Srce mu je gorko i mlado«. Tudi v poznejšem življenju je rad naglašal, da mora imeti človek, ki hoče socialno delati, gorko srce. Z razprtimi črkami je dal natisniti l. 1897. (str. 236) v Kat. Obzorniku: »Vsak, kdor se loti sodelovanja... sploh pri kakih ustanovih v korist delavskih stanov, mora prinesti s seboj gorko srce.« Grajal je našo dobo, da je doba mrzlih src. (Izbr. spisi II, 379.) Mladega se je čutil vse življenje; prišel je med dijake, se odkril, da se je pokazala pleša na glavi, in pozdravil:

³ Krek je svoje verze premalo likal. Zato se najde v njegovih pesmih tu in tam kaka nemogoča oblika, stvorjena po geslu: Reim' dich — oder ich fress' dich! — Op. p.

⁴ Namesto »ves svet« se je v minulemu stoletju z redkimi izjemami (n. pr. Levec!) pisalo splošno »cel svet« ali »celi svet«. — Op. p.

»Fantje, jaz sem mlad!« Ironizira sama sebe in mladostno samozavest: »Le zmoti ga večkrat prerado.« O možu pravi: »Za sebe, za ves svet deluje.« To je misel, ki je pač ne najdete pri vsakem petošolcu. »Človek se s časom spreminja.« To je vsebina premnogih Krekovih povesti: človek se spreminja — s slabega na dobro; vedno se izkaže na človeku božje usmiljenje, ki prikljiče izgubljenega sina nazaj.

Kot četrti spis slede: Črtice iz gorskega življenja. Prva ima naslov: Platnarjev Luka. Spis ni podpisan, a je po vsebini in slogu nesporno Krekov. Krekova sestra Cilka še pomni moža, ki je tu opisan. Berimo samo začetek:

»Platnarjev Luka je bil kopar. To rokodelstvo sicer ni Bog vedi kako častno, a sramotno tudi ni. Naš Luka se ga ni nikdar sramoval. — Polovico svojega življenja je preživel po gozdih i (!) leseh, kjer je ostajal tudi ponoči. — Naš Luka ni oženjen, dasi jih ima že kakih petdeset na plečih. Saj ga tudi nobena ni hotela; kajti še lastne hiše ni imel. Denar pa, ki ga je med tednom prislužil, je zapravil v nedeljo, da mu ni nič gotovega ostalo. Po tem takem bi še ženitnine ne mogel splačati; take device, ki bi vzela takega mladeniča, pa menda ne dobiš za vsakim vogalom. Tudi Luka je ni našel; zato je ostal ne- oženjen, 'ledik'...«

Naj bo dovolj te črtice! Saj smo že iz tega pričetka spoznali preprosti, poljudni način Krekovega pripovedovanja in njegovo zanimanje za življenje originalov iz vrst najpreprostejšega ljudstva; posebno rad opisuje v svojih spisih berače in koparje (oglarje). Celo dramo o oglarjih je menda hotel napisati.

Poslednji spis v prvi (in enako tudi v drugi in tretji) številki je pa Slovenska stenografija (pisal jo je Fr. Pernè), iz katere so se dijaki lahko sami učili te potrebne veščine, za katero takrat Slovenci nismo še imeli nobene učne knjige. (Pernè je stvar objavljaj po Bezenškovem Jugoslovanskem Stenogra-

fu.) V šolah se je takrat gojila samo nemška stenografija.

V II. številki (oz. po Krekovem v »listu: II.«) Vaj beremo na prvem mestu Krekovo pesem, ki je povsem različna od dosedanjih:

Nesrečni mladenič.

Kaj mi mar je zdaj življenje?
Mrtvo, pokončano je,
ne za radost, za trpljenje
več ne zmeni srce se.
Mlado je še — izkusilo
pa je vendar že dokaj,
ker v najlepših prevarilo
se je sanjah — in nazaj
čase si želi pretekle
in ljubezni do ljudi;
toda davno že iztekle
urice so srečnih dni.
Brez prijatelja sam togujem,
z bolnim srcem tu medlim,
prejšnjih dni se domišljujem,
zanje se zastonj solzim. —

— — — — —
Torej ali zlajšaj se trpljenje,
al' pa prazno nehaj mi življenje.

Kaj pa je to? Ali je ta pesnik, ki toguje sam brez prijatelja in medli (!) z bolnim srcem, ki misli na minule čase in se zaman solzi za dobo, ko je imel še ljubezen do ljudi, ki je tako nesrečen, da si želi konca praznega (!) življenja — ali je torej ta življenja siti starec oni čvrsti fant, ki je še včeraj pel o mladem, gorkem srcu, o delu ne samo za dom, ampak za ves svet, o dolžnosti preveseli itd.? Ali se človek res tako silno spreminja od — številke do številke, da je danes »himmelhoch jauchzend«, jutri »zum Tode betrübt«? Kako naj si torej tolmačimo to pesem?

Razlaga je prav za prav bolj preprosta, nego bi človek pričakoval. Ozmimo se na čas, v katerem je Krek zapisal (ne: zapel) to pesem! To je bilo leta 1881. Kdo je bil takrat merodajen v slovenskem slovstvu, v kom so gledali mladi pesniki svojega mojstra? To

⁵ Danes »do nebes vriskajoč«, jutri »žalosten do smrti«. (Znan citat iz Goethejevega Egmonta.) Op. p.

je doba Stritarja in njegovega — svetozalja. Prof. Prijatelj pravi v Stritarjevi Antologiji (str. 70), da je bil v tisti dobi izmed naših pesnikov in pisateljev samo Levstik »dovolj močan, da ni podlegel Stritarjevemu vplivu«. Več vpliva je že imel Stritar na Jurčiča, ki pa se je polagoma vendar »izvil iz njegove hipnoze«. »Popolnoma Stritarjevo dete je samo Gregorčič in pa vsi 'dii minorum gentium' sedemdesetih in osemdesetih let...« Če je Stritarjevemu vplivu podlegel celo 21 let starejši Gregorčič, ni čudno, da ni ostal ta pesimizem vsaj mimogrede brez vpliva na petošolca Kreka. Značilna za mladega človeka je pač njegova — nesamostojnost, odvisnost od mojstrov. Žalosten biti, »tugovati«, razočaran biti, medleti z bolnim srcem (Krek, ki bi se bil metal z vragom, tu — medli!), obupati nad ljudmi — vse to je bilo pač takrat za naše pesnike »moderno«! Saj je človeštvo celo doživelo čase, ko je bilo znamenje boljšega človeka, odličnega plemenitaša to, da je — zeval od dolgega časa! Vse na svetu mu je bilo tako znano, tako nezanimivo, tako vsakdanje in brezpomembno, da se je »boljšemu človeku« neprestano zdehalo, in sicer moralo zdehati, če ni hotel veljati za nemodernega. In tako je bil tudi pri Kreku ta pesimizem pač mnogo bolj priučen nego pristen, čeprav je treba upoštevati tudi to, da je bil takrat Krek v dobi, ko mladenič dorašča in ko velja o tem bolj, o onem manj: »Ves je ranjen.« (Iz. Cankar, S poti, str. 75.)

Kako rad govori dijak v tej dobi, ko ni več otrok in ne še fant, o nesreči, kakor bi bilo to nekako znamenje zrelega mišljenja, kaže tudi povest Nesrečnik, ki se nadaljuje v tej številki in ima pri drugem poglavju za geslo dva — Stritarjeva verza.

Krek pa po svoji naravi nikakor ni bil sentimentalni; bil je vse prej nego tisti »nesrečni mladenič«, za kakršnega je mimogrede hotel veljati pod Stritar-

jevim vplivom. Ne, še v isti številki, kjer je v uvodni pesmi »tugoval«, se pozneje sebi mnogo primerneje podpisuje s psevdonimom »Veseljak«. To je v potopisu Črtice iz svojega potovanja, ki ga po slogu in vsebini pripisujem Kreku. Pisatelj jo roma po svetu v prijateljevi družbi; zalogo klobas in ajdovega kruha imata s seboj. Mati so jima naročali: »Pazita na klobase!« »Pri kruhu jih po malem prigrizujta!« Fanta sta pa najprej snedla klobase same brez kruha in si mislila z Bohinjcem: »Bog je tak človek, da mav tačeh« (— zaradi tega izreka je bilo vredno prebrati te »črtice«! —), bo že poskrbel za naju. Pa sta jo zapela po svoje »Od mile lunice«, »čeprav ta pesem ni bila za naju. v takih okoliščinah, kajti bil je svetel dan in od 'lunice' ni bilo ne duha ne sluha, in tudi nikdo izmed naju se še ni mogel pobahati z 'ljubico'. Pa pela sva jo vendar. Ker bila sva prosta, in se nama ni bilo bati niti 'dohtarja' niti kakkega prefekta; oba sva pela same zaljubljene, in to s ponosom.« Pravijo, da je največja modrost: smejati se samemu sebi. Kakor vidimo, je Krek to znal.

Tudi kot urednik je pokazal še v tej številki pesnik Nesrečnega mladeniča vse prej nego preobčutljivo sentimentalnost. Eden izmed sotrudnikov Vaj je bil Peter Bohinjec (1864—1919), pozneje slovenski pisatelj; doma je bil z Visokega pri Kranju, zato se je podpisoval »Visoški«. Krek ga je kot urednik v listnici (imenoval jo je »dopisnico«) uredništva takole »poučil«: »G. Visoškemu: Tvoje poetične neumnosti so za v ogenj in ne za list. — Ako zahtevaš razlogov, pridi k meni in brez težave ti jih bom naštel. Tudi tvoji 'tragediji' sem moral spremeniti konec in jo pretvoriti v 'burko', ker v prejšnji obliki ni za nikamor.« Boga mi, ni čudno, če Krek v najhujši zimi nikdar ni nosil — rokavic. Tudi kot urednik jih ni imel. Ta Bohinjčeva »tragedija«, ki

⁷ »Dohtarja« so v Alojzijevišču kratko imenovali dr. Janeza Gogala, ki je bil 1862 do 1881 vodja Alojzijevišča. — Op. p.

⁸ »Bogovi nižje vrste«. — Op. p.

jo je Krek meni nič tebi nič spremenil v burko, je izhajala v II. in III. številki pod senzacionalnim naslovom: Nezvesta. (Slika iz dijaškega življenja.) Da Krek s svojo kritiko Bohinjcu ni delal krivice, ampak da se je res lahko pregrešno krohotal, ko je »tragedijo« bral, dokazuje že začetek, ki ga tu objavljamo bralcem ne v pouk, ampak v zabavo. Nastopata v objavljenem odlomku samo dve osebi: dijaka France in Tone. Med njima se prične tale razgovor:

France: Povej mi vendar kaj od Julike, Tone!

Tone: Kaj ti pa hočem od nje pripovedovati?

France: I, saj veš kaj!

Tone: Nemara od njene lepote?

France: Rajši kaj drugega, lepa vem da je bolj ko vse druge...

Bohinjci se je zgodilo, kar se človeku rado zgodi, če se loti predmeta, ki mu ni kos: misli, da je stvar tragična, pa je le komična. Krek pa je imel za take stvari zelo bistro oko in je komičnost videl povsod, kjer se je pojavila.

(Konec prih.)

ST. PETELIN:

BRONASTA DOBA.

Ogledali smo si že kratko kameno ali kameno dobo, kakor tudi predmete, ki jih iz te dobe hrani ljubljanski muzej. Če se mimogrede ozremo še enkrat na neolitske najdbe v prvi dvorani, dobimo že tukaj sledove, ki dajo misliti, da so že mostiščarji poznali tudi kovine. Predvsem nas navajajo na to raznovrstni kalupi (modeli) za ulivanje kovinskih predmetov v omari št. 8. In v resnici je tako, kajti rekli smo, da so naselbine na Igu mlajšega izvora in segajo prav za prav že v začetek bronaste dobe. Če bi hoteli biti natančni, bi morali imenovati prvi odsek bronaste dobe bakreno dobo, kajti preden je človek spoznal bakrene zlitine, je uporabljal baker sam. Razvoj je šel polagoma, a zopet je treba vedeti, da je bil tu hitrejši, tam zopet počasnejši. Zato moremo časovne meje bronaste dobe določiti zopet samo približno. Kratko lahko rečemo, da velja za naše kraje, drugo tisočletje pred Kristom. Seveda pa ne bo kulturna slika iz početka bronaste dobe enaka oni iz poznejšega časa, pa tudi najdbe same ne kažejo po načinu izdelave enotnega značaja. Zato

moramo ločiti vsaj starejšo in mlajšo bronasto dobo.

Kako je pa človek kovine odkril? Reči moramo, da ne vemo o tem nič natančnega. Verjetno pa je, da je bilo ljudem najprej znano — zlato. Imelo je visoko ceno radi svojega trajnega bleska, lahkega obdelovanja, teže in zato, ker ga je bilo malo (in ga je na žalost tudi še sedaj). Trgovina z zlatom je bila od nekdaj jako živahna. Sv. pisimo govori o bogastvu kraljev, Feničani so bili bogati trgovci z zlatom in lepa bajka o Argonavtih in njihovem zlatem runu nas navaja na misel, niso li Argonavti iskali zlata in trgovali z njim? Zlato so v davni dobi večinoma izpirali. Našli so nekje reko, ki je med peskom prenašala dragocena zlata zrna. V vodo položena živalska koža, največkrat ovčja, je obdržala v gosti volni zlata zrna, lažji pesek pa je voda odnesla dalje. Ta način pridobivanja zlata se je v Kavkaziji ohranil baje še do danes.

Poleg zlata je najstarejša kovina baker, ki ga je začel človek jako ceniti in ga je uporabljal v mnogo večji meri

kakor zlato, zato bi lahko govorili tudi o bakreni dobi. Še važnejši pa je postal baker potem, ko so ga znali rabiti v zlitinah in ko so bile odkrite tudi druge kovine, predvsem kositer. Tedaj je zavzel prvo mesto bron, ki se odlikuje po svojem sijaju in trdoti.

V knjigah, kakor v Ilijadi, Odiseji in Sv. pismu stare zaveze, se omenja

severu. Važna orientalna kulturna središča te dobe so bila v Prednji Aziji (Troja) že koncem četrtega in začetkom tretjega tisočletja pr. Kr. Pa tudi na Kreti in v Greciji je mnogo velikih najdišč. Te južne pokrajine so vplivale na notranjost Balkanskega polotoka. Vendar pa naletimo samo v srednji Evropi na velike razlike v izdelovanju

Ulivanje orodja in orožja v bronasti dobi.

Risal S. Kumar, šestošolec na realki v Ljubljani.

bron celo mnogo pogosteje kakor pa železo, ki je bilo sicer že tudi takrat v rabi.

Kulturni razvoj je bil, kakor smo že rekli, hitrejši v pokrajinah okoli Sredozemskega morja kakor drugod. Baker in bron so že prej poznali v Severni Afriki in Prednji Aziji kot v Evropi. Velika bakrena najdišča so bila na Sinajskem polotoku.

Kultura bronaste dobe se je širila povsod v smeri od vzhoda in juga proti

orodja, orožja in okraševanja, primerjajoč v tem pogledu posamezne predele med seboj. Poleg bogatih najdišč na Grškem in sosednjih otokih jih je mnogo tudi na Siciliji in v Italiji, ki je za zapadno Evropo nekako kulturno žarišče te dobe. V severni Evropi je trajala bronasta doba dalj časa kot pri nas in sicer nekako do leta 500 pred Kristom. Severno evropsko središče so zemlje okoli Baltiškega morja. Tu so istotako odkrili bogata najdišča.

Pri nas nimamo dosti ostankov, ki bi pričali o starodavni kulturi bronaste dobe. Na ozemlju bivše Kranjske je sicer precej najdišč: Schmid, znani večak v tej stroki, jih našteva 36. Niso pa dala ta najdišča raznovrstnih in tudi ne večjih množin predmetov. Omeniti je tudi treba, da so v glavnem istovrstni skupaj, ne pa razvrščeni po najdiščih. Razni predmeti te dobe so v prvi vrsti doma zopet na Igu in v bližnji okolici, tako na primer kalupi, katere sem že omenil, lepo izdelana bodala in meči raznih oblik, konice kopij itd. Ne manjka tudi različnih igel in okrasja. Ko so osuševali Barje in poglabljali strugo Ljubljane, so našli tudi tukaj ostanke iz bronaste dobe ter jih oddali v muzej. Manjša najdišča so tudi Tomišelj, Log in Notranje gorice. Najdbe na Igu in okolici potekajo iz starejše dobe, kar spoznamo že po izdelavi predmetov. V starejši dobi je človek rabil meče in bodala, ki so bila kratka in dostikrat trikotne oblike, sčasoma pa si je začel izdelovati daljša in vitkejša. Držaj je bil sprva največkrat lesen ali koščen, pozneje pa iz kovine. Dostikrat so na predmetih vrezani raznovrstni okraski. Trgovina je bila tedaj živahna in sodimo, da so najdeni meči kakor bodala v glavnem blago, ki je bilo izdelano nekje drugod in iztrženo k nam. V najdiščih iz poznejše dobe so našli več okrasja kakor na mestih starejših naselbin. Kdor se bo zanimal za najdbe iz bronaste dobe pri nas, bo pregledal v ljubljanskem muzeju zbirko v omari št. II., ki je v prvi dvorani.

Tudi v bronasti dobi je bilo prebivalstvo bolj redko naseljeno. To nam izpričujejo redko posejana in majhna najdišča. Verjetno pa je, da so bile večje naselbine v okolici Novega mesta, Ljubljane in Zagorja, tedaj kraji, kjer ni bakrene rude, ki so jo najbrže uvažali. Pa tudi kositer se ni dobival v bližini teh krajev. Trgovina je torej morala biti živahna in je najbolj pospeševala širjenje tedanje kulture. Posebno živahni trgovski stiki so bili med sred-

njo in severno Evropo. Poleg trgovine s kovinami in kovinskimi predmeti so živahno trgovali predvsem z jantarjem, ki je služil v obilni meri za okrasje. Kot važna trgovska pota so služile zlasti reke. Ob teh so nastajala večja selišča in pozneje najdišča. Pri nas sta v tem pogledu važni zlasti Ljubljana in Krka.

Poglejmo še nekatera najdišča in najdene predmete. Srpi so največ iz krajev: Črmošnjice pri Novem mestu, Mala Račna, Jurka vas pri Novem mestu, Zagorje, Bled itd. Bodala in meče, oziroma njih dele so našli v Drnovem pri Krškem, v Jurki vasi, na Laverci, v Mihovem pri Št. Jerneju, v Radovljici itd. Konice kopij so doma v Gornjem Logu, Pustem gradu pri Črnomlju, v Višnji gori itd. Bronaste sekire so dobili v Čepnem pri Košani, na Velikem Otoku pri Postojni, v Zagorju, Tomišlju, Vnanjih gorica, Jurki vasi, Črmošnjicah itd. Zaponkami (fibulami) so si spenjali volnena in platnena oblačila. Za obleko pa služijo v tej dobi tudi še vsakovrstne živalske kože. Razne igle, dostikrat z glavami živali, so služile za okrasje. Obroči, katere so natikali na roke prav kakor še dandanes, so dvoje vrst, preprostejši z Iga, lepše izdelani pa iz drugih krajev; zadnji so bili najbrž izdelani zunaj, ne pa v delavnicah navedenih najdišč.

Dočim smo v kameni dobi govorili o prvih početkih poljedelstva in živinoreje, moramo reči sedaj, da sta se ti dve gospodarski panogi v bronasti dobi še bolj izpopolnili in zavzeli še večji obseg. Konj je postal tedaj prekoristna domača žival. Človek je poznal že kovine in jasno je, da se je morala začeti razvijati obrt. Svoje izdelke je oddajal drugam: pričel je trgovati. Razmere ga prisilijo, da postane podjetnejši in pogumnejši. Polagoma že zapušča stanovališča, ki jih je prej imel skoro izključno ob jezerih in rekah in se naseljuje tudi drugod, tako ob važnih trgovskih potih in v krajih, kjer

začne izrabljati prirodna bogastva — rude.

Kakor v kameneni dobi, tako je tudi še sedaj človek svoje rajne poko-

pa zelo udomačilo sežiganje mrličev, na kar kaže nešteto sledov. Kako se je pa ta obred vršil? Popolnoma točno si tega ne moremo predstavljati. Najbrž

Obleka v bronasti dobi.

Preris iz knjige S. Müller, *Altertumskunde*.

paval. Kameniti grobovi, ki se najdejo tu in tam pričajo, da je tudi stavbarstvo v tem času že precej napredovalo. Pozneje, posebno v rimski dobi, se je

so izkopali jamo, globoko do pol metra. V to so naložili drv, na grmado pa položili truplo. Ogenj je večino trupla upepelil, ostali del, največ kosti,

pa so položili v posebno posodo — žaro (urno), poleg tega pa so vanje dodali še kake predmete, največkrat okrasje. Tako napolnjeno žaro so po-

ložili v grob, v jamo, kjer je bil mrlič sežgan in jo zasuli, ali pa so jo zakopali tudi na kakem drugem kraju.

DELO najmlajših

CENE KRANJC:

PLEVEL.

Na polju sredi pomladi, na polju, polnem življenja, solnca in cvetja in našega smeha. —

Pšenico smo pleli. Pletev — nadležno delo.

Na travi ob poti se je igral štiriletni bratec in se pogovarjal s pisanimi cveti. Veter se je igral z njegovimi kodrastimi lasmi.

Lastovke so švigale v sunkovitih zaletih za mušicami ali pa morda kar iz navade nad nami, tu ali tam sta se dve srečali, v loku sta se trenutek pospreмили in spet odleteli vsaka na svojo stran. Škrjanci so žgoleli v višavi in kot kameni padali med zeleno deteljo. Zasmejala se je s poti:

»O, rožica, tebe imam pa res rad!

— O, kako je lepa! Mama! Pogledjte, kako lepo rožo sem dobil! Mama, ali vidite?«

Zravnali smo se in pogledali na pot. Bratec — veseli, srečni obrazek, rdeča ličeca — je držal v rokah drobno rožo z drobnimi, zelenimi listki in z drobnimi, modrimi cveti. —

»Ali vidite, kako je lepa?«

»Oh, plevel je, plevel!«

In svetle, mlade oči so žalostno in neverno spraševale:

»Plevel? Ali res plevel?«

In bratec se je igrati — naveličal. Strašne so ure spoznanja. Postarajo te, da nisi več mlad.

ONJEGIN:

V VEČERNI ZARJI.

V žarenju daljnem so se zabletele
okamenele grodi gor in se odele
v kopreno mraka, kot bi htele
objeti, ukleniti zadnji solnčni soj...

Ah, srce moje, željno sreče,
iz teme k solncu hrepeneče,
zajemi biserni njegov napoj!

Rad bi bil brst, ki tiho izteguje
v maj prste svoje, rad bi bil hrast, ki ne izruje
ga vihar groze, in še rad, da mlad, lehak
v bodočnost mračno bil bi moj korak!...

PROBNO BLAGO

Vsem naročnikom in prijateljem Mentorja želi urednik vesele božične praznike in srečno novo leto.

LITERARNI POMENKI

III.

Preden pridemo k nadaljnjemu razmotirvanju o pesniškem jeziku, se mi zdi umestno ilustrirati rast mladega pesnika začetnika z avtobiografskimi izjavami enega najpomembnejših sodobnih poljskih pesnikov, ki podpira naše dosedanje ugotovitve. Emil Zegadłowicz piše:

»Pesnik nastopi, se javlja... Kaj pomeni to? Pač, da ga sili nepremagljiva težnja, razodeti svojemu bližnjemu ono, kar imenujemo notranje življenje. A ne samo to. Vse hoče: da bi oni bližnji sodoživljal njegovo življenje čustev in misli in bi se tako stvorilo nekako tajno občestvo, ki bi se medsebojno podpiralo in izpopolnjevalo. Temelj in bistvo pesnenja tedaj ni, da se piše in bere — temveč dajanje in sprejemanje, ki sta, združena v aktu milosti, večna melodija.

Začetnik ne misli na ta višek pesniškega poklica. Ni potrebno. V podzavesti je sicer tudi v njem to, a leta preidejo, preden se osvesti, kaj je poslanstvo čustev in apostolat besede.

Motivi, ki poženejo mlademu človeku pero v roko, so trojni. Prvi je, da se izgovori, da poda svoje razgibano, kipeče mlado življenje, torej nekaka fiziološka nuja. Poje o dogodkih, ki niso zapleteni, o žalosti, ki jo povzroči nemirno iskanje samega sebe — najčesče pa je vsebina njegove pesmi veselje in žalost mlade erotike. Drugi motiv je kratko izraženo, čistiželjno postati pesnik. Pri tretjih — zlasti pri duhovno ubranih — se pa že uveljavlja iz vsega početka ona temeljna melodija, ki usmerja k poznejšemu dejstvom. Nehote, kaj pa, in še brez sleherne idealne ali emocionalne težnje, katere v oni starosti, naravno, še ne more biti.

Tako se zgodi, da so v izražanju mladega človeka rečenice in stavki, ki so neverjetni, nespretni, zmedeni in čudno megleni — vsebinsko pa nakazujejo obzorja, ki so nenavadno oblikovana, in še visok polet, izvirajoč iz sanjavih, nepreglednih fantazij.

Ko Zegadłowicz na ta način očrta mlado rast, preide k svojemu razvoju in pove, kako se je boril za formo — obliko, a ko jo je obvladal do vseh potankosti, je zašel v ekstrem: zanemarjal jo je zavestno, prepričan, »da je

forma, forma pesniškega izražanja, manj vredna v primeri z besedo, katere preprostost doseže človek po dolgih letih truda in borbe». Paralelno gre vsebinska poglobitev, ki je v vzročni zvezi z izrazom. »Čim bolj se je oddaljeval zunanji svet in prevladoval notranji, oživljen po konkretni misli tekmujočega duha — tem bolj je ginila tradicija, ginil kánon-verz: ritmi in stavki so se razvezali in prešel sem v strnjen — brzojavni slog.« Prim. Prager Presse, št. 326, 1. dec. 1929 v prilogi »Dichtung und Welt«.)

Ob tem primeru vidimo potrjeno, kako se bori pesnik za izraz, za jezik, v katerem se vsi vse njegovo umetnostno udejstvovanje. Tako zelo je navezan na besedni element, da je naše doživljanje in predstavljanje pesnika, kolikor je res umetnostno, doživljanje in predstavljanje njegovega jezikovnega, stilističnega lika in ne človeka v njegovi fizičnosti in duševni usmerjenosti. Če si predstavljamo n. pr. Vodnika, Prešerna, Levstika, Stritarja, Gregorčiča, Aškercarja, Cankarja, Meška, Zupančiča, je vedno prav toliko predstav jezikovnih osebnosti, v katerih se strinjajo v celotno slikovitost: toplina, barva, temperament in tempo jezikovnega oblikovanja. Pri tem pa ne gre morebiti za osebno določen mik jezikovne individualitete, za to ali ono osebno maniro jezikovnega podajanja, marveč za načelno razmerje do jezikovnega doživljanja. Metodično nastajanje jezika je važno za stvariteljsko formo v pesništvu. Stvariteljska sila pesnikova pa ni v metodičnem procesu dejstvovanja vedno enako tvorna, ker zavisi zdaj od tega, zdaj od onega metodičnega elementa v kompleksu ustvarjanja: doživljanja, snovi, vsebine, oblike, ideje... To razmerje je odločujoče za kakovost izražanja in po njem moremo govoriti, upoštevajoč seveda svojstvenost ustvarjajočega in strukturo predmeta, o subjektivnem in objektivnem jeziku v tem ali onem pesniškem delu.

O tera pa prihodnjič.

*

Marijan Krystszevskij: »Spomin na lep poletni dan« je dobra domača naloga, več pa ni, dasi mi bolj ugaja kakor pesem o Aspaziji. Ako Vas zanima narava, bi jo morali že bolj opazovati in ji tanjše prisluhniti ter svoja do-

živetja lepše in živahnejše podati. Saj ste brali že kaj Erjavca, Pengova? Tudi spisi Vašega profesorja Bračuna Vam služijo lahko za zgled, kako je treba pisati izprehode v naravo. Pesem je zgolj verzifikacija. Takih nam ne pošiljajte več. Ali tako malo berete, da si ne morete ustvariti lastne sodbe ob primeri, kaj je pesem in kaj ni? In še to: če se še kaj oglasite, glejte, da boste svojo pošiljko zadostno frankirali, zakaj »Mentor« res ne zmore, da bi poleg vsega doplačeval poštino!

Cvetko Zagorski: Tri pesmi ste nam poslali, a vse tri so slabe, začetniško slabe. Poguma in veselja Vam s tem, kajpa, nočem vzeti. Po razredu, v katerem ste, sodim, da do tropov in figur in metrike se niste prišli. Morda se Vam, ko pridete do teh poglavij in boste slišali razlago, odpre pogled in dobite smisel za tarmo in vsebino. Dokler pa boste take peli, zaman pričakujete nagrade, pa čeprav brezite z odličnim spoštovanjem...

Str. Fr.: Lepo je, da mislite na brate v Korotanu, a Vaši verzi so še jecjanje. Dolga pot je še pred Vami, pridno se učite in prepričan sem, da bomo nekoč še dobri znanci. Saj imate zavodni list; vanj skušajte priti. Vam ne bo škodilo.

Tinčkov, Betlehem: »Obisk na breznicah« je naivno preprosto in nepomemben. Boj bi nam ustregli, če bi nam opisali, kako ste potovali v Betlehem, ali pa tamosnje življenje, ki bi nam prišlo prav za pozneje. Upamo, da ne pozabite na nas in da se se kaj oglasite!

Nikolajev: »Domovini« ste zapeli in o »lepoti zemlje slovenske«, a sta obe slabi. Vzporodite samo svojo »Domovini« Gregorčičevi in videli boste, kako ne smete peti. Ritem, rime in neokusnost jezika! Če ne verujete, pa berite zadnjo kitico iz »Lepote zemlje slovenske« natisnjeno:

Proč glupost velika, če kdo družga ne zna,
ko peti samo o ljubezni do ženske.

Saj snov nam za pesem domovina tudi da;
ta je: lepota zemlje slovenske.

Tako. In zdaj pokažite te verze komurkoli pa ga vprašajte, če mu ugajajo. Kljub resnici, ki jo tako neokretno podajata zadnja dva verza, bo sleherni zmajal z glavo! — Vidite, zadnjič se nisem motil! Tudi ta pošiljka je potrdila mojo prvo sodbo.

Zvonko: Pesmi kažeta napredek, a godni le še nista. Zdi se mi, da niste še kdovekaj naših novjših brali. Priporočal bi Vam nujno vse. Menim, da imate kako knjižnico v mestu, kjer bi jih lahko dobili. Videli boste ob njih, kaj Vam še vse manjka!

Fjodor J.: »Sentimentalna popevka« je prazno besedičenje, »Otožna pesem« je vsebinsko lepa, a oblikovno neizgledna. Pustite za sedaj svobodni verz in nam zapojte kaj v

tradicionalnem, saj ni, da bi človek v njem ne mogel sodobno govoriti!

Taras: V Kettejevi maniri ste zapisali »Dijaške apostole«, »Zalostno romanco«, »Res je«, »Pesem o romantičnem blatu« in še »Vsa polna melodij je noč«. Zdi se mi, da ste nam jih poslali, kakor ste jih vrgli na papir. Genijalno, kakopa! Če bi se potrudili in jih lepo prepisali pa še to in ono izgladili, bi »Zalostna romanca«, »Res je« in »Vsa polna melodij...« lahko toliko pridobile, da bi jih mogoče natisnili. Invencija Vaša je sočna in šegavosti Vam tudi ne manjka — a ob Ketteju se učite tudi formalne discipline! Aleksandrovi »Vlahi« so Vam odmevali v ušesu, ko ste pisali »Naše ceste«:

Po naših cestah čudno pojo:
opolnoči pojo,
opolodne pojo,
pojo žalostno — Bog se usmili!

Otroci jočejo, starke kriče vsevprek;
oče v zraku klobuk lovi —
kletev in kreg — Bog se usmili!

Kruha ni nič — mleka ni nič,
oče vihti bič.
To je naš kruh in naše mleko —
vse za nič!

In potem opolnoči pojo in opoldne pojo,
čudno pojo,
tako žalostno — Bog se usmili!

Zalostna slika, ob kateri Vas je šegavost zapustila. Koga ne bi! — Pa se oglasite še kaj, a s takim, da Vas uvrstimo na prednje strani. Dar imate, o tem me je prepričala ta pošiljka.

Onjegin: Zvočna »Nočna pesem« je vsebinsko preplutva, »Ob svetlih dnevih« in »Vstani, duša« pa sta baš radi globlje vsebine utrpeli na prožnosti in še v nekaj pridigarški ton ste zašli. Nikar tega! Ker vem, da mi pošljete boljše, teh ne bom priobčil, dasi bi Vam tudi ne bile v nečast!

Marijan: Vidite, nisem se motil v Vas. Ob »Prvi zmagi«, ki je uvodno poglavje potopisa »Na morje« sem bil res vesel, ker je pisano šegavo prijetno in — pravilno. Le pošljite mi še ostala poglavja! Če bo vse tako lepo in zanimivo, o priliki priobčimo. Tudi sonet, čeprav trohejsko ubran, se Vam je posrečil. Tercinski del bi me kar frapiral, če ne bi poznal Ketteja, ki je botroval... Ako boste od številke do številke tako rastle — bo »Mentor« kar vesel, da Vas je odkril!

Črtomir: Za začetek Vaša božična črtica »Spoznanje« ni slaba. Lepo ste zastavili in tudi dobro izvedli, le sočnejše dikcije bi rad. Takih nesoglasij: »Na rahlo so trkale snežinke na okno« — a istočasno: »Zunaj se je poslavljalo solnce...« in nato spet trkanje snežink — ali ono o vranah, ki se pri Vas tudi ponoči

»krakaje podijo po polju« — se pač morate zavedeti, preden daste kaj iz rok. Je lapsus, ki ga ni težko zabrisati, a če ostane, priča, kako površno delate! Le še se oglasite!

Vsem: Blagoslovljen božič in srečno novo leto!

*

KNJIGE IN ČASOPISI

Planinski kralj. Povest s Pohorja. Poslov. dr. Iv. Dornik. (Cirilova knjižn. 29. zv.) Maribor 1929. Založ. Tiskarna sv. Cirila. Cena broš. knjigi Din 26.—, vezani Din 35.—.

Zgodba o planinskem kralju, kmetu Kasjaku in njegovem domu na Pohorju, je snovno sicer kaj zanimiva, podana pa ni tako, da bi nas mogla povsem zadovoljiti. Vendar bodo povest kljub vsem nedostatom naši dijaki radi brali in morda se kdo izmed njih sam navduši za Pohorje in njegove lepote ter nam, če ne sedaj, pa kdaj pozneje, spiše izvirno slovensko povest z življenja ponosnih Pohorcev. Snovi bo našel dovolj!

Razgled z Ljubljanskega grada. Pokrajinski oris s panoramo. Spis. Jos. Wester. panorama naris. P. Zmitek. 8°, 61 str. teksta in karta. Li. 1929. Založ. Mestna občina Ljubljanska. Cena broš. knj. Din 10.—.

Zares lična in potrebna knjižica, ki hoče »gledalcu predložiti mesto in pokrajino v krajevnem pogledu, obenem pa ga opozoriti na vsakršne turistične, zemljepisne, zgodovinske in kulturne zanimivosti, ki so z mestom in s pokrajino v miselni zvezi.« In ko bo bralec razgrnil pred seboj 2 m dolgo risbo panorame, se bo čudom začudil, kaj vse se vidi z Gradu. Sezite po knjižici!

1919—1929. Deset let drž. slovenske osnovne in meščanske šole v Mariboru. Z mnogimi slikami. Ured. Drago Humek. 8°, 90 str. Maribor 1929. Založ. »Učiteljski dom« v Mariboru.

DIJAŠKI ŠAH

(Urejuje Bogo Pleničar.)

II. Zaprte otvoritvene partije.

(Nadaljevanje.)

4. Otvoritev Caro-Kan.

1.) e2—e4 c7—c6

To, teoretično popolnoma korektno otvorenje je vpeljal pred kakimi 30 leti nemški mojster Caro in dunajski amater Kan in je še danes zelo priljubljena.

Igra bi se nadaljevala nekako takole:

2.) d2—d4 d7—d5

3.) e4—e5 Lc8—f5

4.) g2—g4

Aleno Trpotec prosimo, naj nam sporoči svoj naslov.

Današnja številka obsega spet izredno 28 strani. Kljub temu smo morali precej gradiva prihraniti za prihodnjico, tako zanimive Drobstinice iz zgodovine besed in več drugega. Agitirajte za list, da se bo mogel za stalno povečati!

Prigodna knjiga, a zelo zanimiva in poučna. Poroča o ustanovitvi in razvoju vseh osnovnih in meščanskih šol v Mariboru, o raznih učiteljskih in mladinskih organizacijah ter v več člankih o osvoboditvi Maribora pred 10 leti in o silnih težkočah, ki jih je moralo takrat premagati slovensko šolstvo. Lično knjigo krasi mnogo slik mariborskih šol ter za oddotno šolstvo zaslužnih moških in žena.

Reimmichl: **Zagorski zvonovi.** — Dr. M. Slavič: **Na Sinaj.** Ljudska knjižnica, 32. zvezek, v Ljubljani 1929. Založila Jugoslovanska knjigarna. Str. 234. Cena Din 30, v platno vezani knjigi Din 42. — Prvi del te knjige obsega preprosto, a vseskozi napeto povest o zidanju cerkve v Zagorju. Vpletena je romantična zgodba o Osojnikovem Marku, ki je tvegala za novo cerkev vso svojo znatno domačijo, a je bila njegova vnema za novi hram božji končno vendarle bogato poplačana. Ljubezna zgodba zadovolji bravca, prevod (V. Pirčeva) je gladek. Drugi del knjige pa obsega zanimiv potopis vseučiliškega profesorja dr. M. Slaviča po Sinajskem polotoku. Pisatelj je prehodil deželo poleti l. 1927. in obiskal zlasti vse kraje, ki so v zvezi s sv. pismom. V knjigi nam zna svojo pot tako nazorno, pestro in zanimivo predložiti, da mu z veseljem sledimo. Ne popiše nam le svetopisemskih krajev samih, temveč imamo jasno pred seboj ves značaj tamošnjih puščav, oaz in življenja v njih. Takih potopisov bi želeli še več. Kakor vse prejšnje, tako moremo tudi ta zvezek Ljudske knjižnice priporočati.

V tej navidez površni potezi se skriva zelo globoka misel.

4.) — —	Lf5—g6
5.) h2—h4	h7—h5
6.) e5—e6!	f7×e6
7.) Lf1—d3	

ih črni ima za dobljenega pešca nepopravljivo pozicijo, ki mu bo v teku vse igre delala preglavice.

5. Igra damskega pešca.

Ta vrsta otvoritvene igre spada prav za prav pod posebno poglavje. Sem spada »Nizozemska partija«, sprejet in odklonjen dam-

ski gambit in otvoritev z damskim pešcem. So to otvoritve, pri katerih na nobeni strani ne pričneta igralca s kraljevimi pešci za dve polji naprej. Oglejmo si najvažnejši otvoritvi te vrste.

a) Otvoritev z damskim pešcem.

1.) d2—d4 d7—d5

V moderni mojstrski praksi je ta način otvoritve zelo priljubljen in se rad igra na velikih turnirjih. Te prve poteze namreč ne vodijo tako hitro k živahnim napadom, kakor je običajno slučaj pri otvoritvah partije z 1.) e2—e7, e7—e5, ampak si mora znati igralec pomagati pri najmanjši ugodni pozicijski priliki, da si organizira napad in v to svrhu izrabljuje vse nasprotnikove slabosti. Pri tej igri je treba biti diplomat in fantast obenem. In vse to napravi igro od vsega začetka silno napeto in zanimivo.

Če beli vleče v drugi potezi c2—c4, nastane damski gambit. Črni lahko s potezo

2.) — — d5×c4

sprejme ponujeni damski gambit, ali ga pa odkloni z

2.) — — e7—e6 ali tudi

2.) — — c7—c6

b) Nizozemska partija.

1.) d2—d4 f7—f5

Ta poteza črnega ni tako sigurna kakor d7—d5, se pa kljub temu še mnogo igra. Interesantno bi bilo sledeče nadaljevanje:

2.) e2—e4 — —

Manj energično bi bilo 2.) c2—c4, vendar tudi dobro.

2.) — — f5×e4

3.) Sb1—c3 Sg8—f6

4.) Lc1—g5 e7—e6

5.) Sc3×e4 Lf8—e7

6.) Lf1—d3 Sf6×e4

7.) Lg5×e7 Dd8×e7

8.) Ld3×e4 in beli ima prednost v tej poziciji.

Prihodnjič še nekoliko o nepravilnih otvoritvenih igrah, nakar zaključimo poglavje o otvoritvenih partijah. (Dalje prih.)

Šahovske novosti.

Dne 15. januarja 1930 se prične v San Remu (italijanska riviera) veliki mednarodni velemojstrski šahovski turnir, katerega se bodo udeležili sledeči matadorji: Aljehin, Bogoljubov, Maroczy, dr. Vidmar, Niemcovič, Rubinstein, Tartakower, Yates, Colle in še par drugih, s katerimi pogajanja še niso zaključena. Ta turnir bo v bodočem letu največja šahovska privlačnost.

V Leningradu se je vršil letos največji povojni šahovski kongres, ki je imel naslov »Mednarodni delavski šahovski kongres« in je bil združen obenem z velikim mojstrskim tur-

nirjem. Kakor znano, je šah v Rusiji na bolj razširjen in skoro je ni hiše, da ne bi našli v njej šaha. Zato se tudi najmočnejši šahovski mojstri rekrutirajo iz Rusije.

8. partija.

(Igrana v Ljubljani februarja 1929)

Beli VI. F. Črni: Leo Z.

1.) d2—d4 d7—d5

2.) c2—c4 e7—e5

3.) d4×e5 d5—d4

4.) a2—a3 Sb8—c6

5.) f2—f4 f7—f6!

6.) e5×f6 Sg8×f6

7.) g2—g3 a7—a5!

8.) Lf1—g2 Lc8—f5

9.) Dd1—a4 Lf5—d7

10.) Lg2—h3 Lf8—e5

11.) Lh3×d7 Dd8×d7

12.) Sg1—f3 o—o

13.) Sb1—d2 d4—d3!

14.) e2—e4 Sf6×e4!

15.) Sd2×e4 Ta8—e8

16.) Sf3—d2 Tf8×f4!!

zelo fina in popolnoma korektna žrtev, ki vodi k sigurni zmagi.

17.) g3×f4 Dd7—g4!

18.) Da4—d1 Dg4—h4+

19.) Ke1—f1 Dh4—h3+

20.) Kf1—e1 Sc6—d4

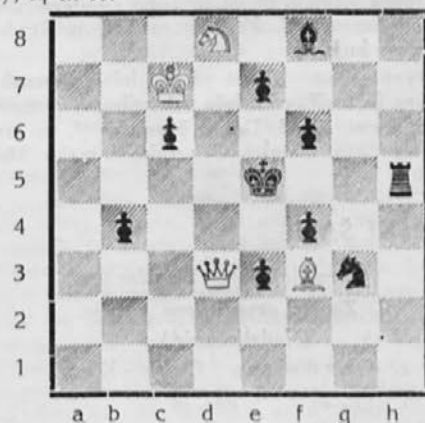
21.) in beli se vda.

Razpis božične nagrade.

Problem šte. 9.

(Od C. Horna.)

Črni: Ke5, Lf8, Sg3, Th5, pešci b4, c6, e3, e7, f4 in f6.

Beli: Kc7, Dd3, Lf3, Sd8.

Mat v dveh potezih.

Izžrebani rešilec bo prejel od uredništva Mentorja popolnoma nov šah. Rešitve je poslati na uredništvo najpozneje do 31. januarja 1930. Imena rešilcev in rešitev problema v 6. šte. Mentorja.

Rešitev problema štev. 7.

1.) Lh2—c7 Ta8×h8

2.) Kf1—f2 ‡

ali

1.) Lh2—c7 Ta8×a1 +

2.) Lh7—b1 ‡

ali

1.) Lh2—c7 Ta8—a6 ali a5, a4, a3, a2

2.) Lh7—g6, ali f5, c4 itd. ‡

ali

1.) Lh2—c7 Ta8—b8, c8 itd

2.) Lh7—g8

ali

1.) Lh2—c7 f3—f2

2.) Dh8×a8 ‡

Na vsako drugo potezo tekača h2 ima črni protipotezo Ta8—a7

Izmed 23 rešilcev sta pravilno rešila samo Bogdan Pušenjak, stud. gymn., Maribor in Leopold Govekar, kaplan, Križe.

ZA DOBRO VOLJO

O, ta strašna matematika!

Ris. K. Jakob, IV. letn. Tehn. sred. šole v Ljubljani.

Bo se ujemalo. »Zakaj je, zemlja' ženskega spola?« — »Ker se ne ve natanko, koliko je stara.«

Pravijo, da je resnična. K profesorju Konšku blagega spomina in velikega želodca je pri-

Rešilec, ki so označili prvo potezo z Lh2—g3, ali f4, e5, d6 in b8 sporočam, da črni lahko odgovori v drugi potezi z Ta8—a7, radi česar je mat v drugi potezi nemogoč. G. Josip Peterman, Celje, je navedel poleg gornje še drugo varijanto, prezrl pa je, da črni vendar lahko odgovori z Ta8×a1. G. L. J. v Veržcu pa sporočam, da bi bila njegova rešitev zelo lepa, če ne bi njegov črni pešec f3 šel nazaj, kar je pa po dosedanjih šahovskih osnovnih pravilih nedopustno.

Listnica šah. urednika:

Poslanih šahovskih nalog in problemov za sedaj ne morem priobčiti. Morda pozneje. F. A. Veržej, in vsem drugim: Za rešitev problema štev. 8. je čas do konca decembra t. l.

R. K., Sočan: Radi premajhnega prostora za šah. rubriko Vaši želji ne morem ugoditi. Če bo list imel več naročnikov, bo imel večji obseg in tudi bo naš koticček večji, zato nabirajte novih naročnikov!

Šla kmečka mamica s cekarjem, v katerem je ždel precej rejen petelin. Mamica se je boječe približala gospodu profesorju in ga ponižno nagovorila: »Gospod, tole sem jim prinesla in pa rada bi jih vprašala, ali bo sin zdelal šolo?« Gospod Konšek je malo pomislil, nato pa prijel za cekar in potežkal petelina: »E,« pravi nato ženi, »kar brez skrbi bodite, za zadostno bo že pel!«

Temeljito. Poročnik svojemu slugi: »Janez, pojdi na postajo in ugotovi, kdaj odhaja zadnji vlak v Beograd.« Prešle so tri ure, preden se je vrnil Janez ves prepoten. Poročnik: »Za Boga milega, kod si se pa klatil tako dolgo?« Janez: »Moral sem čakati nazarensko dolgo, pa sem vendar dočkal: Pravkar se je odpeljal zadnji vlak v Beograd.«

Iz naloge. »... Preganjana zver je bežala od skale do skale. Slednjič pa ni mogla več dalje. Pred njo je zija prepad, za njo pa lovec.«

Iz programa živinorejske razstave. Ob devetih prihod živine. — Ob desetih prihod častnih gostov. — Ob dvanajstih skupno kosilo.

Ni bilo prav. Učitelj: Vedno so se našli slabi bratje. Tako so prodali Jakobovi sinovi svojega brata Jožefa za 30 srebrnikov. Ali je bilo to prav:

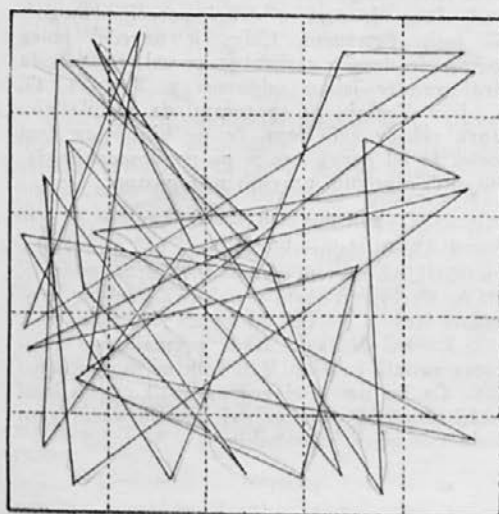
Zidek: Ne!

Učitelj: Zakaj ne?

Zidek: Dali so ga prepoceni.

V raztresenosti. Profesor roparju, ki mu je vzel suknjo: Ali ne dobim nobene garderobne številke?

Mreža.
(Miroljub, Vižmarje.)

Spomenik.
(Miroslav, Slov. Kraj.)

1	a
2	a a a
3	a
6	a a a
5	a a a a a
4	a a a a a a a
7	b b b c c c d
8	d d e e e
9	g h h i i
10	i i i i i
11	j j j j k
12	k k k k k
13	k l l l l
14	m m n n n
15	n n n n o o o
16	o o o p r r r
17	r r r s t t u v v

1. samoglasnik
 2. moško krstno ime
 3. soglasnik
 4. mejna reka med Avstrijo in Nemčijo
 5. dežela v srednji Italiji
 6. svetopisemska oseba
 7. mesto v Španiji
 8. moško krstno ime
 9. poljsko orodje
 10. dan v tednu
 11. obrtnik
 12. turško sv. pismo
 13. ropar perutnine
 14. polotok v Arabiji
 15. vodna ptica
 16. mesto v Indiji
 17. dežela ob Jadranskem morju.
- Po sredini navzdol dobiš ime slovenskega pisatelja in njegov rojstni kraj.

Črkovnica.
(O. E.)

1	a
2	a a a
3	a a a a c
4	c c e e e e e
5	e e e e i i i j k
6	k k l l l l m m n n n
7	o o o p p p r r r
8	r r r s s s s
9	s s š t t
10	t v v
11	v

1. soglasnik
2. žensko krstno ime
3. trg na Gorenjskem
4. zemljišče
5. poljska ptica
- 6.
7. avstr. dežela
8. cvetica
9. rokodelcec
10. zver
11. soglasnik.

Po sredi od zgoraj navzdol in od leve na desno izveš kaj je vsak čitatelj Mentorja.

Računska naloga.
(J. P., Celje.)

$$7 + \left\{ \frac{12}{4} : \frac{1}{2} + 19 + \left[3 \cdot \frac{14}{2} + 5(2+3) + 1 \right] \right\} \\ = \frac{26}{4} : \frac{1}{2} + 3 \left\{ 2 + \left[5 + \left(14 \cdot \frac{1}{2} + 2 \right) \right] \right\}$$

Rešitve do 1. januarja 1930 na uredništvo. Nagrada: Wester-Zmitek, Razgled z Ljubljanskega grada.

Rešitev ugank v 3. številki.

Ura. Poglej dobro na uro! Dva kazalca — dva okvira, sestavljena iz črk. Veliki kazalec kaže 1, mali pa 2. Vzel boš torej iz večjega kolobarja vsako prvo in iz manjšega vsako drugo črko ter jih postavljaj po vrsti drugo za drugo boš dobil: Memento homo, quis pulvis es et in pulverem reverteris!

Pravokotnik: Donava, Otokar, aorist, žerjav, Savica, usnjak, Arabec, pogreb, asfalt, kokain, ogljik, redkev, Iglava, Apolon, alpaka. — Dravska banovina.

Posetnica: Državni nastavljenec.

Prav so rešili. V Mariboru: Fr. Modrinjak; v Ribnici na Dol.: Elza Majerič in Helena Žerjav; v Št. Vidu nad Ljubljano: Ivo Arhar, N. Benkovič, Ant. Mušič, Dan. Zolgar, Jos. Janež, Andr. Andolšek, Mil. Gole, Fr. Kastelic, Sl. Omejec in Mirosl. Vode; v Veržej: L. Jan, Fr. Arnšek, Iv. Rovar, Jož. Cigan, Hanz. Pučko in Jož. Gutovnik.

Za nagrado je bil izžreban Ant. Mušič v Št. Vidu.

KNJIGARNA NOVA ZALOŽBA

Trgovina s pisarniškimi
potrebščinami

r. z. z o. z.

v Ljubljani, na Kongresnem trgu

priporoča dijakom in njih staršem bogato izbiro vsakršnih šolskih in pisarniških potrebščin, vse knjige za šole, zvezke, pisalno in risalno orodje, barve, papir za risanje in za načrte itd.

Kdor kupi za 100 Din, dobi na izbiro: Podobe iz sanj (Cankar), ali dramo Kasijo (Majcen), ali pesmi Tristia ex Siberia (Mole) kot dar. — Pri Novi Založbi je izšla Literarna veda (dr. Kelemeninova).

**Trgovske knjige in
šolski zvezki.**

Vedno v zalogi:

glavne knjige, ameri-
ski journali, štrace, spo-
minske knjige, bloki,
mape i. t. d.

Na debelo! Na drobno!

ANT. JANEŽIČ

LJUBLJANA

Florijanska ul. št. 14

Knjigoveznica, industrija
šolskih zvezkov in
trgovskih knjig.

LJUDSKA POSJOJILNICA

reg. zadruga z neomej zavezo.

v LJUBLJANI

obrestuje hranilne vloge po naj-
ugodnejši obrestni meri, vezane
vloge po dogovoru ter brez vsa-
kega odbitka.

Tudi rentni davek plačuje
posojilnica sama.

Svoje prostore ima tik za franči-
škansko cerkvijo, v lastni palači, zidani
še pred vojno iz lastnih sredstev. Poleg
jamstva, ki ga nudi lastna palača,
veleposestvo in drugo lastno premože-
nje, jamčijo pri Ljudski posojilnici kot
zadrugi z neomejenim jamstvom, za
vloge vsi člani s svojim premoženjem,
ki presega večkratno vrednost vseh vlog.

Hranilne vloge znašajo nad
160 milijonov Din.

TISKARNA SLOVENIJA

DRUŽBA Z OMEJ. ZAVEZO

V LJUBLJANI

WOLFOVA ULICA ŠT. 1

IZVRŠUJE VSA V
TISKAR. STROKO
SPADAJOČA DELA
PO ZMERNIH CENAH

ČASOPISI, KNJIGE,
BROŠURE, VABILA,
PLAKATE ITD. ITD.

USTANOVLJENA LETA 1889.

Telefon štev. 16.

Poštni ček. 10.533.

**Stanje vloženega denarja nad 300 milijonov
dinarjev (1 milijarda in 200 milijonov kron).**

**MESTNA
HRANILNICA LJUBLJANSKA
(GRADSKA ŠTEDIONICA)**

**LJUBLJANA
PREŠERNOVA ULICA**

sprejema vloge na hranilne knjižice kakor tudi na tekoči račun,
in sicer proti najugodnejšemu obrestovanju. Hranilnica plačuje
zlasti za vloge proti dogovorjeni odpovedi v tekočem računu
najvišje mogoče obresti.

Jamstvo za vse vloge in obresti,

tudi tekočega računa, je večje kot kjerkoli drugod, ker jamči
zanje poleg lastnega hranilničnega premoženja še mesto Ljub-
ljana z vsem premoženjem ter davčno močjo. Vprav radi tega
nalagajo pri njej sodišča denar nedoletnih, župnijski uradi
cerkveni in občine občinski denar.

Naši rojaki v Ameriki

nalagajo svoje prihranke največ v naši hranilnici, ker je denar
tu popolnoma varen.